

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

LYNGBY-BOGEN

1949

INDHOLD

A. C. Tandrup: Lyngby Sogn i Modgangs Dage.

Aage Dannemand Jensen: Af Vinhandler
H. B. Ellers »Tildragelser«.

Valdemar Møller: Fra Thingbøger og Kirkebøger
for Lyngby Sogn 1633—1670.

Johan Lemche: Da Eremitagen var i Farezonen.
do. : Minderuner II.

Gyrithe Lemche: 2 Lyngby Digte.

Historisk-topografisk Selskab for Lyngby-Taarbæk Kommune.

Selskabet er stiftet ved et Møde paa Grundtvigs Højskole den 27. Oktober 1927 og har til Formaal at vække Interesse for og fremskaffe og udbrede Oplysning om Lyngby-Taarbæk Kommune i Fortid og Nutid i historisk, topografisk, økonomisk og kulturel Henseende. Formaalet søges opnaaet ved Udvalgsarbejde, ved Besøg paa historiske Seværdigheder, ved Afholdelse af Foredrag og ved Udgivelse af Skrifter.

Medlemsbidrag 5 Kr. aarligt. (For Husstandsmedlemmer 1 Kr.)

Indmeldelse kan ske ved Henvendelse til Kassereren eller til et af Bestyrelsens Medlemmer.

Bestyrelsen 1949.

Kommuneingeniør J. A. C. Rastrup, Formand.

Viceskoleinspektør A. C. Tandrup, Næstformand.

Overbibliotekar E. Møballe, Kasserer.

Befragter H. V. Holsøe, Sekretær.

Lektor, Turistchef Poul Fenneberg.

Direktør H. J. Lemche.

Sogneraadformand I. Nørgaard.

Magister C. V. Otterstrøm.

Museumsinspektør K. Uldall.

Lyngby Sogn i Modgangs Dage.

Pest og Krig i 1650erne.

Af *A. C. Tandrup.*

I de 50 Aar fra 1610—1660 var Danmark med i fire Krige, den længste Fredsperiode var paa 14 Aar, og selv Fredsaarene var usikre og vanskelige, fordi Krige næsten uafsladeligt rasede uden for vore Grænser og kastede deres stærke og dybe Slagskygger ind over Tilværelsen i vort Land, der under den latente Krigsfare stadig maatte være i højt Beredskab, og det tærede paa Velstanden.

Den nedadgaaende Kurve tegner sig ret tydeligt i et ganske specielt lokalt Forhold, som derfor nærmere skal omtales som et Eksempel paa den almindelige Linie i Udviklingens Forløb.

Sognefogeden i Lyngby, Oluf Jørgensen, havde engang i 1634 været ude for saa bevægede Begivenheder paa en Københavnstur, at han efter at være blevet „synet og set af uvildige Dannemænd“ kunde tilkendes 50 Slettedaler i Erstatning for den lidte Overlast, incl. Svie og Smerte. Disse Penge gav han som et Slags Legat til Lyngby Sogns fattige. Summen blev anbragt hos Kirkeværgen Hans Lauridsen i Virum og senere, da han var død, hos Eftermanden, Matis Nielsen, der begge forrentede Beløbet med 3 Sldr. om Aaret, eller lidt mere, end man den Gang kaldte „en kristelig Rente“.

Men Pengene blev i mange Aar ikke udbetalt; ikke fordi de paagældende snød de fattige, for Pengene var hele Tiden til Stede, og heller ikke fordi Renten laa paa Kanten af det kristelige, men simpelthen fordi man ikke ansaa det for nødvendigt at ty til det lille Legats Midler. Blokken i Kirken og de Fribreve, der var givet til Folk, som var ramt af en særlig haard Tilskikkelse, og som gav dem Lov til at gaa rundt

at bede „Godtfolk om noget i Guds Navn“, havde været tilstrækkelige Foranstaltninger til at klare Forsorgen i det Omfang, Tiden krævede.

Men fra 1643 vendte Billedet sig. Alle de opsparede Rente- penge blev opbrugt, og de nye Rentebeløb uddeltes aarligt. Der var maaske blevet flere trængende, men „Godtfolk“s Evne til at lægge i Blokken var i hvert Fald kendeligt ringere end tidligere.

1643 var nu ogsaa det Aar, da Jylland blev oversvømmet af svenske Hære og Krigens tunge Byrder fordelt paa Resten af Landet. Og Freden i 1645 bragte ikke den store Lettelse. Landet maatte stadig som Følge af de usikre udenrigspolitiske Forhold være rustet. Bønderne maatte derfor vedblivende bære store Skatter, stille Folk og Heste, sørge for Mad og Udrustning, passe Strandvagter ude ved Sundet og Bavner inde i Landet o. m. a.

Det kneb under disse Forhold med at holde Gaardene besatte. De unge viste en afgjort Ulyst til at gaa ind under Aaget som Fæstebonde; det skulde de ganske vist, for de var stavnsbundne eller, som det den Gang hed, vornede, for saa vidt de var bondefødte inden for sjællandsk Lovomraade, men mange forsøgte at smyge Vornedskabets Baand af sig enten ved at liste sig ind til Byerne, hvis friere Forhold drog mange, eller til Udlandet, som Rygterne i Folkemunde forgyldte. Kongen maatte endog byde Lensmændene at paase, at „ingen saadan Udførsel af voris Undersaatter“ skete, da „den taabelige Almue lod sig forlokke“ til at udvandre og derved blev ført i „ulidelig Trældom og Tjenstbarhed“. I 1651 blev Sognefogederne beordret til at foretage en formelig Razzia efter Bøndersønner, som havde Midler til at overtage en Gaard. Sognefogden i Lyngby — han hed nu Sylvester Jacobsen — holdt dog Haanden over dem, der var i hans Distrikt, og meldte, at han ingen kendte. Det var der imidlertid saa mange andre, der gjorde, at Lenets Styrelse fik Mistanke om, at der var noget muggent ved det; der blev saa nedsat et Udvalg til at foretage Efterforskningerne, og det fandt 6 her i Sognet.

Alt dette var dog kun Smaating mod den Ulykke, der ramte Engen i 1654, da den blev hjemsøgt af en frygtelig Pestsyg-

dom, der i Løbet af nogle faa Maaneder bortrev ca. $\frac{1}{3}$ af Sognets Befolkning. Paa Grundlag af en Skatteliste fra 1645 kan man anslaa Befolkningen til ca. 450 Personer over 15 Aar, og Børnene medregnet kommer vi vel op paa godt 650 Personer ialt.*) I Pesttiden døde ca. 250 Personer, næsten alle af Pest.

Det var en Byldepest, der kom til København i April Maaned fra Danzig, og den bredte sig med rivende Hast, først i Byen, dernæst til Omegnen, hvor den i Lyngby Sogn var paa sit højeste i August Maaned. Den optraadte overalt med den største Voldsomhed, især blandt Børn og Unge. Døden indtraf i Løbet af 3—4 Dage, saafremt den angrebne ikke stod Sygdommen igennem.

Det var altsaa i Sommermaanederne, den rasede her, og det forøgede Bekymringerne. Mens man rundt om i Hjemmene kæmpede — ofte haabløst — mod Sot og Død, begyndte Sæden ude paa Markerne at modnes. Hvem skulde bjærge den og derved skaffe det til Huse, som Mennesker og Dyr skulde leve af i det kommende Aar? Sult og Hungersnød syntes en Tid at være den Skæbne, der ventede dem, der stod sig i Dødskampen. Her kunde Regeringen dog hjælpe, og den gjorde det. Soldater, som arbejdede paa Fæstningsværkerne ved København, blev sendt ud for at hjælpe Bønderne Avlen i Hus. Det lettede lidt, og da September Maaned dernæst bragte en kendelig Nedgang i Dødsfaldene, kunde Befolkningen ligesom se Enden af deres Lidelser. I Oktober var der 9 Dødsfald. „Gud ske Lov for denne Maaned“ skrev Præsten i sin Kirkebog. I August havde han begravet 77 Personer.

Tydligere end Tal vilde dog nogle Besøg i Sognets Hjem fortælle om den frygtelige Tid, der nu var overstaaet. Lad os derfor se indenfor nogle Steder. Sognefogden i Lyngby havde mistet sin unge Hustru (til hendes Minde skænkede han Kirken en Ligklokke). Peder Sørensen, Mølleren i Lyngby, var ogsaa blevet Enkemand og havde tillige mistet to Børn. I Poul Spillemands Hus i Lyngby stod det endnu værre til. Han selv var død og knap nok begravet, inden hans Enke maatte følge to af deres Børn til Graven. 14 Dage senere

---

*) I 1660 — altsaa kun 6 Aar efter Pesten, var der i hele Sognet 179 Børn under 15 Aar, Antallet af Ægtepar i 1645 og 1660 var omtrent det samme.

mistede hun endnu et Barn. Hos Hans Andersen i Virum var alt som uddød. Han selv, hans Hustru, et Barn og en Pige var døde saa hurtigt efter hinanden, at de kunde begravnes samme Dag, og tre Dage efter blev yderligere begravet tre Børn derfra. Der var fra dette Hjem 8 Dødsfald paa mindre end en Maaned. Fra Peder Mikkelsens Gaard førtes i et lignende Tidsrum 5 Døde til Gaven. Denne trøstesløse Vandring kunde fortsættes. Næppe et Hjem var sluppet fri for Pestens Hærgen, og Befolkningen havde følt sig lamslaaet, magtesløs som den var over for den dødbringende Sot.

Det følgende Par Aar gik vel taalelig i Mark og Vang, men det fik Bønderne ikke meget ud af, for det offentlige tog det hele og helst mere til. I 1656 havde Bønderne saaledes foruden Landgilde og Tiende følgende offentlige Byrder at bære:

Skat til Rytteres og Soldaters Klæder og Mundering. .

Øksneskat.

Hesteskat.

Havreskat.

Kvartalskat.

Maanedskontributioner.

Bidrag af Penge, Victualier og Fourage til indkvarterede Ryttere i Kjøbenhavn og Kjøge.

Bøndernes Avl var dermed faktisk beslaglagt, inden de fik den i Hus, og Restancelisterne voksede med rivende Hast. I Haab om, „at Gud vilde forunde dem Fred og Lejlighed“, mente mange af dem dog nok, at de kunde komme a jour med deres Ydelser, hvis man vilde give dem Henstand, til den nye Høst var bjærget.

Fred fik de vel, men med Lejligheden blev det saa som saa, Aaret 1657 gav nemlig i Lyngby og Lundtofte Misvækst i Stedet for den Avl, der skulde have bragt dem paa Fode. En lang og vedholdende Tørke brændte og sved Bygsæden paa Markerne, saa „Kornet hedentørrede, og Straaet visnede“. I Lyngby blev Skaden vurderet saaledes, at Bønderne kun vilde faa $\frac{1}{4}$ af et almindeligt Høstudbytte, hvilket vilde sige, at Høsten næppe vilde give „Strøkornt“ igen. Paa to af Gaardene var det endda saa usselt, at Synsmændene satte Avlen = 0.

Sæden var „slet udgaaet og hedentørret“. Ogsaa Mølleren kom i Bekneb og maatte have Afkortning i sine Ydelser „formedelst stor Defekt paa Vand“. Desuden fik han paa Grund af den ringe Avl en meget daarlig Sæson.

I Lundtofte stod det lidt bedre til. Nærmest Byen, hvor Jorden var i den bedste Gødningskraft, og særlig paa Tofterne kunde Avlen under Hensyn til det daarlige Aar betegnes som nogenlunde, den blev anslaaet til Halvdelen af et normalt Høstudbytte.

Men længere ude i Marken var det daarligere. Udbyttet blev anslaaet til $\frac{1}{3}$ af det normale, hvilket stort set vilde sige, at de fik deres Udsæd tilbage. Paa en Gaard var der dog slet intet avlet, idet Manden tidligt paa Foraaret var rendt baade fra Gaarden og Konen, saa Arealerne maatte tilsaas ved Lenets Foranstaltning, men Avl var der altsaa ikke blevet noget af.

Stokkerup omtales ikke, saa der maa Forholdene vel have været taalelige, og Virum, der hørte under Frederiksdal, talte ikke med i Lenets Regnskaber. Kunde Bønderne der ikke svare deres Ydelser, blev det Rentemester Henrik Møllers Hovedpine.

Under disse Forhold var det en haabløs Opgave for Ridefogden at inddrive Landgilden, den saavel som en Række Restancer maatte afskrives. Han tog Tingsvidne paa, at Ydelserne ikke kunde præsteres, og dette Regnskabsbilag var det eneste, der var at opnaa.

Efter denne Sommer, hvor Tørke og Brønde ødelagde saa meget, fulgte en Vinter saa streng, at alle de Frasagn, der gik blandt Folk om strenge Vintre, blegnede over for den Virkelighed, man oplevede. Det var den Vinter, der slog Bro over de danske Sunde og Bælter, saa Svenskerkongen Karl Gustav kunde lade sin Hær marchere over Isbroerne fra Jylland til Sjælland.

Da Svenskerne kom saa langt som til Lolland, var den danske Ledelse klar over, at der først ved København var Muligheder for et Forsvar, og til dette traf man derfor hastige Forberedelser. Militæret blev trukket sammen mod Hovedstaden, saa dens Omegn allerede, før Svenskerne kom, havde været oversvømmet af Krigsfolk, der tærede haardt paa Bøndernes smaa Beholdninger. Københavns Forsyning af Kød med

en Belejring for Øje sørgede man for paa den simple Maade, at man lod Bønderne i Nærheden drive „en ganske Hob af deres Kvæg“ ind paa Provianthuset. Det var en rigoristisk Metode, og det var en billig Foranstaltning for Staten, idet Bønderne, hvis man ellers kan tro paa deres Klager, „intet bekom“ for Kvæget.

Saa sløjt stod det til i Københavns Omegn, at en Rekognoscering, som Svenskerne fra Køgeegnen foretog mod København med det Formaal at finde Kvarterer til Hæren, gav det Resultat, at der inden for et Bælte paa en Mil fra København ikke var tilstrækkeligt Forraad til deres Hærs Forsyning, og de var ellers vant til at regne det hele med. Det svenske Hovedkvarter blev lagt i Thorslunde.

Lyngby Sogn ligger ganske vist ikke i det Bælte, som Svenskerne havde kasseret som Forsyningsomraade, men det var ogsaa stærkt medtaget. De store Indkvarteringer, man havde haft af danske Styrker, havde været en bekostelig Sag, som navnlig havde medført, at Bønderne var blevet ganske overvældet med Ægter, d. v. s. Pligtkørsler, væsentlig for Officerer og Folk i Kongens Tjeneste samt en Del, der stod i Forbindelse med Forsvarsforanstaltninger ved København.

Arbejds- og Kørselspligten var i de Aar, der her omtales, en af de Byrder, der hvilede særlig tungt paa Bonden. Vi vil derfor undersøge dens Omfang og Karakter lidt nærmere.

Hoveripligten, som Kronens Bønder her i Sognet havde til Jægersborg, paavirkedes vel ikke synderligt af Krigsforberedelserne, men Ægter blev krævet over al Maade. De bestod af „korte“ Ægter, for hvilke 4 Mil var Maksimum, og „lange“ Ægter, for hvilke der ikke var nogen øvre Grænse.

Her i Sognet havde Bønderne i Lyngby og Stokkerup siden 1636 samt et Par Aar i Tyverne været fritaget for lange Ægter mod at betale en aarlig Afgift, „Eckepenge“. Bønderne i Lundtofte var lagt til Krudtmøllen som Ugedagsbønder, og Bønderne i Virum havde fra gammel Tid i Stedet for disse Kørsler haft det Hverv at passe Fiskeriet i Furesøen, og det blev de ved med lige til Rentemester Henrik Møller overtog Byen med alle Rettigheder, herunder ogsaa Retten til Kørslerne. Fiskeriet blev ved denne Lejlighed lagt over paa Bønderne i Farum, idet Henrik Møller krævede Kørslerne. Men

„Eckepenge“ havde der af disse Grunde ikke været Tale om i Lundtofte og Virum.

Ved Henrik Møllers Overtagelse af Godset, hvortil Virum hørte, blev saavel Ægterne som Hoveriet omordnet og fastsat ved et Reglement, hvis Bestemmelser i Hovedsagen gik ud paa følgende:

Hver Bomand (Gaardmand) skulde rispe, pløje, saa og dyrke saa megen Jord, som kunde besaas med 1 Td. Rug, 1 Td. Byg og 1 Td. Havre, meje og „indtage hvis Gud paa samme Jorder gav igen“. Endvidere skulde hver Mand slaa Enge i 2 Dage, rive Høet sammen, vende det og køre det i Hus samt holde 60 Favne Gærde vedlige og køre Gødning i 2 Dage, og endelig efter Tilsagn skove med Heste i 4 Dage samt gøre 16 Ægter. Det var et stort Antal Kørsler — normalt laa Tallet omkr. 8 — men til Gengæld fik Bønderne tilstaaet den Lempelighed i Fortolkningen, at en Rejse til København eller lige saa langt skulde regnes med, og en saadan Tur kunde jo langt fra staa Maalet, der for lange Ægter var mindst 4 Mil. Denne Ordning blev fastsat af et Udvalg af Bønder fra Virum uden anden Instruks end den at fastsætte, hvad Ejeren af Frederiksdal billigvis kunde kræve, og Bønderne gjorde ingen Indvendinger mod Udvalgets Forslag, de bød kun — forgæves — 8 Rdl. for at blive fri.

Udredningen af „Eckepenge“ fritog dog kun Bønderne i Lyngby og Stokkerup for de „lange Rejser“. Alle andre Kørsler samt Hoveriet til Ibstrup, der saa vidt jeg kan se bestod i, at hver Mand havde 2 Tdr. Sædeland at dyrke, maatte stadig præsteres.

Under de mange Krigsforberedelser kunde Regeringen dog ikke undvære Bøndernes „lange Ægter“. Bønderne fik, erkendes det i Lensregnskabet, „hverken Nat eller Dag Rest eller Ro“.

Da Kongens Folk, som man kaldte de danske Soldater, maatte forlade Egnen og overlade den til Svenskerne, naaede Ulykkerne sit foreløbige Højdepunkt. Den svenske Besættelse varede i denne Omgang fra Midten af Februar til lidt over Midten af April. Det var især haarde Maaneder i Lyngby og Lundtofte, der var blevet ramt saa haardt af Sommerens Misvækst, men ogsaa de andre Byer led meget.

I Lenets Regnskaber — Regnskabsaaet gik fra 1. Maj til 31. April — maatte der afskrives store Poster af Landgilden, og selv om Revisionen gjorde Ophævelser af den — teoretisk rigtige — Grund, at Landgilden skulde have været erlagt, længe før Svenskerne kom, fik Afskrivningerne dog af den — praktiske og lige saa rigtige — Aarsag, at Staten paa saa mange andre Maader tager det, der manglede i Landgildens fulde Beløb, Lov til at passere.

Da Fjenderne saa i April forlod Egnen, fik Bønderne travlt med at faa deres Marker tilsaaet. Men det var lettere sagt end gjort, for der var stor Mangel paa Sædekorn. En Del blev vel skaffet til Veje, men der manglede utvivlsomt meget i, at alle Marker blev besaaet. Det kom heller ikke til at betyde saa meget — for Bønderne. For mens Sæden stod paa Markerne, kom Svenskerne igen, saa det blev dem, der i Virkeligheden kom til at raade for Avlen. Besættelsen varede denne Gang til 1660.

Vi ser os ikke i Stand til at følge Befolkningen fra Dag til Dag i disse Trængselstider. Lensregnskaberne, der ellers afspejler Tilstandene, og Tingbøgerne, som kaster saa mange Strejftys ind over Befolkningens daglige Tilværelse, mangler for disse Aar. Kun den gamle Kirkebog fortsætter uden Afbrydelse i sit knappe Sprog sin Tale om Liv og Død.

Men da Fjenden atter havde rømmet Landet blev der foretaget Besigtigelser af Kronens Gods for at faa Skadernes Omfang fastslaaet, og her igennem faar vi i hvert Fald Udtryk for Ødelæggelsernes Sum.

Bygninger.

I Lyngby havde Svenskerne revet 2 Gaarde ned og praktisk talt ryddet Pladserne — deriblandt den, som Lyngbys første officielle Kromand og Indehaver af Industrianlægget ved Lyngby Mølle, havde i Fæste. Desuden var ogsaa Møllen blevet ødelagt. Af en tredie Gaard var en Længe revet ned og Tømmeret af en anden ført bort. Hvad Resten var værd gives der ingen Oplysning om. Iøvrigt var Bygningerne ikke blevet vedligeholdt i Besættelsestiden, saa de var alle meget forfaldne, hvad lerklinede Bindingsværkshuse let blev.

I Lundtofte var en Gaard gaaet op i Luer, af en anden var en Længe revet ned og Træværket røvet. Resten var vel daarligt vedligeholdt, men saa dog ikke værre ud end de efter Synsmændenes Skøn „ved maadelig Bekostning kunde hjælpes“.

I Stokkerup var en Gaard lagt i Ruiner, og i Virum havde Fjenderne revet en Længe ned.

Det er ikke store Tal, men de repræsenterer dog ca. $\frac{1}{10}$ af Sognets Gaarde.

Udover Ødelæggelserne havde der fundet ret betydelige Plyndringer af Inventar Sted. Kakkellovne, Sengetøj m. m. var i store Mængder ført til den store svenske Lejr ved Brøndshøj. Da Svenskerne omkring 1. Juni 1660 havde evakueret denne Lejr, kunde Bønderne, saafremt Effekterne endnu forefandtes, og Bønderne kunde bevise deres Adkomst til dem, faa dem tilbage igen.

Ude paa Markerne saa det slemt ud.

To Gange havde Bønderne i Fjendetiden høstet, men Udbyttet var i vid Udstrækning gaaet til Fjendehærens Underhold. Til Bønderne var der blevet for lidt, og en katastrofal Nedgang i besaaet Areal havde fundet Sted, hvilket vil fremgaa af følgende skematiske Sammenligning mellem Udsæden i 1660 og et normalt Aar.

Udsæd:

	Lyngby		Virum		Lundtofte		Stokkerup		Hele Sognet	
	Norm.	1660	Norm.	1660	Norm.	1660	Norm.	1660	Norm.	1660
Rug Tdr. . . .	170	35	124	44	59	22	85	33	438	134
Byg „ . . .	90	35	82	25	46	10	74	9	292	79
Havre „ . . .	160	69	48	0	80	0	34	0	322	48
Ialt Tdr. . . .	420	139	254	69	185	32	193	42	1052	261
Hartk. Tdr. .	113		77		48		59		297	

Høstudbytte:

(Et normalt Aar med Føldudbyttet paa Ibstrup som Grundlag for Beregningen af Avlen).

	Rug	Byg	Havre
Lyngby	340 Tdr.	300 Tdr.	
Virum	248 „	268 „	
Lundtofte	118 „	150 „	
Stokkerup	170 „	241 „	
Ialt	876 Tdr.	959 Tdr.	c. 300 Tdr.

Naar der af et saadant Udbytte var taget fra til Tiende, Landgilde og Udsæd, havde en Gaard i Gennemsnit til Underhold af Mennesker og Dyr ca. 4 Tdr. Rug, 6 Tdr. Byg og 4 Tdr. Havre. Paa Grundlag af denne lille Margin mellem Avl og Forbrug var det overordentligt vigtigt for Bønderne at faa Markerne besaaet i fuldt Omfang, og selv om Tienden blev mindre, maalt i Tønder, og der kunde forventes Nedsættelse i Landgilden, var de Udsigter, der tegnede sig for Tilværelsen i den Tid, der skulde baseres paa Høsten i 1660, meget mørke, idet kun $\frac{1}{5}$ af Arealerne havde været besaaet. Hvorledes Forholdene havde været i Besættelsestiden, ved vi ikke noget om, men bedre har de i hvert Fald næppe været.

Det var allerede saaledes i mange Aase, at Grønsværet bredte sig tæt, hvor Kornet blot nogle Aar tidligere bølgede.

Men saa Avlen i 1660.

For at komme til et Skøn over den maa vi atter have fat i Tienden. Den var ganske vist bortfæstet mod en fast aarlig Afgift, Kongetienden til Henrik Møller paa Frederiksdal og Kirketienden til Kirkeværgen Matis Nielsen, Virum, paa den Maade, at disse Tiendefæstere fik Tienden i Kærven mod henholdsvis til Kongen og Kirken at svare den faste Afgift.

Denne Ordning gav i 1660 Anledning til nogle Stridigheder, hvorunder det oplystes, at Kongetienden kun havde givet 18 Tdr. Rug og 9 Tdr. Byg i alt, hvorefter der i det hele skulde være avlet ca. 540 Tdr. Rug og 90 Tdr. Byg.*) Det giver for

*) Tallet maa dog tages med et vist Forbehold, da det er regnet ud ved at multiplicere Udbyttet af den ene Tiende med 30, hvilket teoretisk skulde give Tallene for hele Avlen, men da eventuelle Fejl i det angivne Udbytte derved ogsaa bliver multipliceret med 30, kan der af mindre Aarsager fremkomme ret væsentlige Fejl.

Rug ca. 4 Fold, hvilket var et godt Udbytte i hine Tider, medens Byggen kun godt og vel gav Udsæden igen. Det var ganske vist et daarligt Resultat, men det stemmer til Gengæld godt med Efterretningerne om, at der i hvert Fald et Par Steder havde været Misvækst paa Byg. I Lundtofte havde de maattet saa om, da „Sommeren var tør og Jorden sandvoren“. Kornet blev som Følge deraf saa daarligt, at en Trave kun gav en Skæppe, og den Byg, Kirken fik, var, hedder det, hverken anvendelig til Gryn eller Malt.

Efter Turen rundt i Marker og Lader kommer vi til:

I Bøndernes Stalde.

I 1657 — altsaa lige før Krigen — blev der som Basis for en af de mange Skatter foretaget en Kreaturtælling, og i 1660 — lige efter Krigen — blev der som Led i den almindelige Undersøgelse af Tilstanden atter foretaget en saadan Tælling.

Resultaterne af disse var:

	Heste	Kvæg	Faar	Svin	Bistader
Lyngby ...	66	165	273	202	27
Lundtofte ..	33	78	106	65	15
Stokkerup .	34	72	103	99	11
Ialt... ..	133	315	482	366	53

I denne Oversigt er Virum ikke medregnet, fordi der ingen Kvægtællinger kendes fra 1660 for Virum. Denne Del af Sognet maa derfor udgaa ved de Sammenligninger, der viser, hvad Besættelsestiden kostede paa dette bestemte Omraade. Husmændenes Kvægbestand er af samme Grund heller ikke taget i Betragtning. Opgørelsen i 1660 gik ud paa at faa fastslaet, hvor stor Afgang der maatte forventes i Landgilden, og da Husmændene ikke svarede Landgilde, blev der ikke gjort Status for dem.

Ved Opgørelsen i 1660 var 2 Gaarde „slet afbrudte og ganske øde“, 1 Gaard var halvt afbrudt og havde ingen Husdyr, 1 Gaard var forfalden og havde heller ingen Husdyr, og om Manden i en 5. Gaard hedder det, at han „haver ikke et leffvendis øje“. Møllen var „flux ilde bleven medfaren“. Af Lyngbys 17 Gaarde var der altsaa kun Besætning i de 12. I Lundtofte og Stokkerup var Tilstandene noget bedre, idet

kun en enkelt Gaard var sat ud af Drift. Resultaterne af Kvægtællingerne blev:

	Stude	Køer	Bæster	Faar	Svin
Lyngby . . .	6	13	27	15	3
Lundtofte . .		17	16	2	(Byen var paa 7 Gaarde)
Stokkerup . .		12	25	33	(„ „ „ 15 „ „ de 14 med Besætning).
Ialt . . .	6	32	68	50	3

Kvægbestanden var saaledes svundet ind til knapt $\frac{1}{8}$, Hestebestanden til ca. Halvdelen, Antallet af Faar til mindre end $\frac{1}{9}$, og Svinebestanden var praktisk talt forsvundet. Det sidste kan maaske til Dels have sin Aarsag deri, at Tællingen fandt Sted paa et Tidspunkt i August, da Svinene normalt var paa Olden i Skovene, saa Bønderne paa Tællingens Tidspunkt ikke har vidst, hvor mange de havde, eller om de overhovedet havde nogen.

Og saa stod det endda meget værre til, end man efter Talene skulde tro.

Af de 27 Heste, der var i Behold i Lyngby, var de 8 taget paa Borg. Af Resten var de 2 „ringe øg“, 2 var „fordærvede“, 2 usle og 4 var „Skarns Bæster“. Tilbage altsaa kun 9 brugbare Heste som Bøndernes virkelige Ejendom. En stor Del af Kvæget var borget, og de fleste af Faarene var „lejefaar“.

Nu har man selvfølgelig ogsaa under normale Forhold „borget og lejet“, og der har været en Del ringe, usle og fordærvede Bæster, men i 1660 var det Hovedparten af de smaa Rester, der nærmest var ubrugelige i Driften og Avlen. De mange daarlige Heste, der fandtes i Bøndernes Stalde, var sandsynligvis Udskudsdyr fra den svenske Hær, der i Stedet for „Skarns Bæster“ havde taget brugbare i Stedet.

Det er klart, at den til overs blevne Trækkraft ikke tilnærmelsesvis kunde slaa til i Driften. Bønderne maatte laane og leje sig frem, saa godt de kunde, men da det var galt de fleste andre Steder, kunde de ikke komme langt ad den Vej. Bedst var Bønderne i Virum stillet, da Henrik Møller paa Frederiksdal havde sørget for, at de i en vis Udstrækning kunde leje Stude hos ham til en nødtørftig Drift. Han havde

ikke mere Bøndergods, end at det var en overkommelig Ting for ham at skaffe de nødvendige Dyr til Veje.

Den Plyndring af Husdyrbestanden, som vi kan læse os til ud af Tallene, havde Svenskerne i mange Tilfælde drevet langt videre, end Hensynet til deres Forsyning kunde motivere. Der er talrige Eksempler paa, at Soldater røvede Dyr blot for at sælge dem igen til andre Bønder, ja endog paa, at de har tvunget en Bonde til at købe Dyr, som de lige havde røvet fra ham.

Som Svenskerne paa Marker, i Lader og Stalde havde taget, hvad de havde Brug for — og mere til, saaledes ogsaa i Skovene. De skulde bruge meget Tømmer til Belejringsanlæg og til deres store Lejr, og de brugte store Mængder af Træ til Ildebrændsel. De forsynede sig, fortrinsvis i de nærmeste og lettest tilgængelige Skove; derfor slap Skovene i Virum (Bredvig) og til Dels Geels Skov billigst, da de laa mest af sides og længst borte. Det var Skovene ved Stokkerup og Lyngby, det gik ud over, da de laa saa tæt ved de saakaldte „alfare Veje“. Skovene ved Stokkerup var dog allerede før Besættelsen en Del forhugget, men nu blev de for Alvor raseret. Værst gik det dog ud over Stenhuggerskoven ved Lyngby. „Den smukke Skov i Stenhuggervangen“ (d. v. s. paa Sorgenfris Arealer) blev, hedder det, „i denne Fejdetid ganske og aldeles ophuggen, saa nær som nogle faa meget tynde strentvis staaende Træer“.

Den Hærgen, der saaledes paa alle Omraader havde fundet Sted, bragte selvfølgelig Befolkningen i den yderste Nød, ikke alene i Besættelsestiden, men ogsaa i det følgende Aar. Rigsadmiral Korbitz beretter herom først paa Aaret 1661 i en „Memorial“: „de (Bønderne i Københavns Amt) haver fast den ganske Jul (1660) igennem ikke haft Brødkrummer eller anden Viktualier at opholde dennem med end Kaalstokke, som de haver samlet og opdraget af Jorden, ja en Del haver søgt Aadsler paa Marken og taget deraf til Fortæring, som troværdige og sandfærdige Mænd haver gjort Jurament paa. Saa Elendigheden er større end nogen Menneske gør dennem Tanke om“.

Om Svenskernes Forhold til Befolkningen og direkte Adfærd

imod den har vi kun enkelte spredte Tilfælde at holde os til. En mere udtømmende Fremstilling afgiver Kilderne ikke Stof til.

Og heller ikke statistisk lader Befolkningsforholdene sig paa Grund af manglende Kildemateriale belyse for Krigstiden alene. Fra 1645 har man derimod noget, der ligner en Folketælling, idet der som Grundlag for Opkrævningen af „Hovedskatten“ blev optaget et Mandtal over alle skattepligtige, og d. v. s. alle Personer over 15 Aar. I Følge dette Mandtal havde Lyngby Sogn i Aldersklasserne over 15 Aar ialt 431 Indbyggere, der fordeler sig saaledes: 57 „Bomænd“ (Gaardmænd), 61 Husfolk, 51 Inderster, 113 Hustruer; 20 „Sønner og Døtre“ (som arbejdede i den hjemlige Bedrift), 129 Tyendefolk.

I 1660, efter at Befolkningen havde gennemlevet Pesttid og Besættelse, var Antallet af Personer over 15 Aar 356, men fordelt paa en helt anden Maade. Der var 60 Bomænd (i nogle af Gaardene var der to Fæstere), 77 Husfolk og 119 Hustruer. Det lidt større Antal Husfolk har sin Aarsag i, at Fabrikkerne langs Mølleaaen gav Beskæftigelse til et stigende Antal Mennesker. Men hermed er det ogsaa forbi med stigende Tal. Af Inderster var der i 1660 kun 15 mod 51 i 1645, af hjemmenværende Børn 10 og af Tyende 76. Stort set vil det sige, at Halvdelen af Bøndernes Arbejdskraft var forsvundet, flyttet bort eller gaaet til Grunde i Pestens og Krigens Tid.

Der fødtes nogle faa Svenskere ekstra i disse og det følgende Aar, men hverken Kirkebogen eller andre Kilder giver Udtryk for nogen Harme over Kvindernes Holdning over for de fjendtlige Soldater.

Dødeligheden var stor i 1659. Der blev ialt begravet 161 Mennesker paa Lyngby Kirkegaard. Heraf var dog de 10 Svenskere og de 48 Folk fra andre Sogne, især fra Københavns nærmere Omegn, Flygtninge, som fra Trængsel og Fare andre Steder havde søgt hertil, hvor de saa havde fundet deres sidste Hvilested. Tilbage er der 103 døde af Sognets egen Befolkning. Det er dog kun faa af disse Dødsfald, der ved Kildernes Hjælp kan sættes direkte i Forbindelse med Krigen og Besættelsen, og der er kun et Tilfælde, der ligner en Hentretelse, en Kvinde fra Virum, der blev skudt i Lejren. Naar

dem i Lyngby, idet de har understaaet sig til Bønderne der samme Steds med Ophængen ved Hænderne og andre uhørte Manerer at traktere“.

Og Matis Nielsen i Virum var i lang Tid forjaget fra sin Gaard af Fjenderne. (Han levede altsaa „under Jorden“. Ridefogderne Hans Rostgaard og Lorentz Tuxen havde paa et vist Tidspunkt planlagt en Bondeopstand i Nordsjælland, men om disse Planer strakte sig til Lyngbyegnen, ved vi ikke, og langt mindre, om Storbondens Flugt fra sin Gaard i Virum stod i Forbindelse dermed.

Disse Oprørs- og Modstandsbevægelser blev iøvrigt — ligesom senere — først rigtig populære, da Fjenden atter var godt og vel ude af Landet.

Vi har ingen jordfundne Skatte i Lyngby Sogn fra denne Besættelsestid, saaledes som det er Tilfældet i mange andre Egne af Landet. Det kan dog siges med nogenlunde Sikkerhed, at det er lykkedes flere af Egnens Folk at skjule Penge og Værdigenstande for Svenskerne. Hvor ved vi ikke, men det maa efter det hidtil kendte have været af Folk, der senere har været i Stand til at hente det skjulte frem igen. Ved Skiftet efter Sognefoged Sylvester Jacobsen fra Lyngby ti Aar efter Krigen var der i hans Bo rede Penge (i Sølv og Guld) samt Sølvtøj og Guldsager til en Værdi af ca. 1250 Sldr. efter Vurderingen. Det er ikke sandsynligt, at dette store Beløb er samlet i Løbet af det korte Aaremaal fra 1660 til 1670. Ogsaa Matis Nielsen efterlod sig betydelige Værdier i ædelt Metal.

Iøvrigt var der ikke meget Liggendefæ blandt Bondebefolkningen. Udover de to nævnte var maaske kun et Par Gaardmænd, der havde flere Værdier end dem, der var anbragt i Bedriften og hvad dertil hørte. Kirken led derimod Overlast, idet Svenskerne røvede „Sejerværket“, d. v. s. Taarnuret, som de anvendte i deres Lejr ved Brøndshøj. Efter Krigen blev det dog hentet tilbage igen og anbragt paa sin Plads.

Dødeligheden alligevel ligger meget højt over de ca. 40, der var det normale, maa Aarsagen dertil utvivlsomt først og fremmest søges i de indirekte Virkninger af Krigen, den herskende Nødstilstand, der svækkede Modstandskraften mod Sygdomme; det er tillige sandsynligt, at der i Aaret 1659 har været epidemiske Sygdomme.

Lyngby Sogn har næppe til Stadighed haft fast Indkvartering, men af og til har snart den ene, snart den anden Del i det mindste været belagt med fjendtligt Militær.

I en Sag, der kom for Dagens og Rettens Lys efter Krigen, og som iøvrigt drejede sig om noget saa betydningsfuldt som en Tønde Øl, tales der om „de Soldater, der laa i Stokkerup“. Øllet tilhørte en Fisker fra Virum, og da han troede sin Skat i Fare, fik han den gemt i Stokkerup hos — Kromanden. Men Svenskerne fandt den, og de havde derefter den Frækhed at jage Kromanden ud, mens de drak den „sammen med de store Mænd fra Stokkerup“.

Omtrent 20 Aar efter Krigens Slutning fremkom der over for Skifteretten i en Arvesag, hvor Sognefogden i Lyngby, tidligere Foged i Stokkerup, var en af Arvingerne, følgende Oplysning om en af hans yngre Brødre, Ole Nielsen: „Efter-som benævnte Ole Nielsen i forrige Ufredstider bortrejste med de svenske Folk og ingen Tidinger siden den Tid om ham har hørt eller spurgt og ingen ved enten han er død eller levende efter saa mange Aars Forløb“ . . . . deler hans Søskende en Arvepart, der i 1654 var tilfaldet ham efter hans Fader, idet de dog forpligtede sig til over for Retten at holde ham skadesløs, hvis han kom igen. Om den unge Mand frivillig som en Slags Frikorpsmand havde fulgt Svenskerne, eller det var sket under Tvang, vides ikke. Men han var og blev borte.

Drikkegildet i Stokkerup og den eventuelle Forekomst af en „Frikorpsmand“ er dog ingenlunde typiske Eksempler paa Omgangsmaade og -form mellem Befolkningen og Fjendetropperne. Der foreligger Tilfælde, der taler et helt andet Sprog. Den svenske Kommissær i København omtaler saaledes i et Brev af 10. Januar 1658 til Chefen for Upplands Regiment nogle Ugerninger, begaaet under den første Besættelse og heriblandt nogle, som Officerer af Regimentet havde øvet „mod

Af Vinhandler Hans Bruun Ellers „Tildragelser“.

Af Aage Dannemand Jensen.

Ved Lyngby Kirkegaards nordligste Kant, tæt ved C. F. Tietgens Gravsted, findes henstillet en ejendommelig Gravsten, en ca. 1 m høj Pyramide paa en lav Sokkel. Ved første Øjekast synes der ingen Inskription at være paa Stenen; men ser man nøjere efter, finder man ikke mindre end 3 Navne paa den, et paa hver af Pyramidens Sider. Indskriften lyder:

1. Side: Hagen Pedersen Leed
                  forhen Viinhandler
                  født i Kjøbenhavn d. 8. Okt. 1734
                  død i Lyngbye d. 20. Febr. 1799
                  I 30 Aar en redelig Compagnon
                  af sin hosliggende Ven
2. Side: Hans Bruun Eller
                  forhen Viinhandler
                  født paa Jægerspriis den 13. Marts 1734
                  død i Lyngbye d. 23. Febr. 1823
                  Redelig som Compagnon
                  trofast som Ven
3. Side: Nancy Margrethe Eller
                  født Oberkampf
                  født i Kjøbenhavn d. 6. Marts 1772
                  død d. 6. Januar 1865.

Man maa forestille sig, at Hans Bruun Eller har rejst Stenen 1799 over sin afdøde Kompagnon og Ven, som han savnede

meget; et inderligt Venskab havde knyttet dem sammen, og det Ægteskab, Eller i 1801 indgik med Nancy Oberkampf, var udelukkende dikteret af praktiske Hensyn og synes ikke at have været i Stand til at erstatte Venskabet med Leed. 1812, da han var 78 Aar gammel, satte han sig til at nedskrive sit Livs Oplevelser. Han kalder disse sine Erindringer „Viinhandler Hans Bruun Ellers Tildragelser“ eller med den fuldstændige Titel, som den staar paa Titelbladet: „Endel af mine Tildragelser, sammenskrevne ene og alene til min egen Morsskab, Da jeg intet nøttigere kunde forrette og fordi Virksomhed er en Naturdrift hos mig. Hans Bruun Eller. Begyndt i aaret 1812“.

Igennem disse Papirer føres vi fra Jægerspris, hvor han fødtes og henlevede sin Barndom, til København, hvor han etablerede sig som Vinhandler 1761 efter en kortere Tid at have sejlet for de store Handelskompagnier, og ender i Lyngby, hvortil Eller flyttede i 1795, da han trak sig tilbage fra Forretningen som en velhavende Mand. I sin Barndom lærte han Pontoppidans pietistiske Forklaring til Luthers lille Katekismus udenad (den var paa 250 Sider!); som voksen lærte han at sværme for Københavns smukke Omegn, som man gjorde det, efter at Rousseau havde lært Samtiden at vende tilbage til Naturen. Men stærkest præges han af Oplysningstidens Ideal: den nyttige, flittige og oplyste Borger.

Han fortæller i „Tildragelserne“ om sin daglige Tilværelse, kun en enkelt Gang om Begivenheder af større Betydning: Branden 1795, der lagde 983 af Hovedstadens Bygninger i Aske, Bombardementet 1807 og Statsbankerotten 1813. Til Slut gengiver han nogle Breve, han har modtaget, samt sine egne Svar paa disse. (F. Eks. til Kratzenstein og til Kammerraad Heger og Frue).

Opholdet i Lyngby blev længere, end han havde troet. Han blev med Tiden meget tunghør og meget daarlig til Bens, og han følte sig sat uden for alt og glemt. Det maa man tage i Betragtning, naar man læser hans sønderknusende Dom over Datidens Lyngby.

I et Forord — kaldet „Forerindring“ — testamenterer han det, han har optegnet, til „min Fetter Mathias C. S. Eller, der maaske vil bevare det som et Erindrings-Tegn, af den eneste

han har kendt af sin Faders Farbrødre.“ Den nævnte Mathias C. S. Eller († 1859), Amtsforvalter i Maribo, er en Sønnesøn af Vinhandler Ellers Halvbroder Chr. Siegfried Eller († 1781), der var Klokker ved Vor Frelsers Kirke. Mathias C. S. Eller opbevarede „Tildragelserne“, de findes nu i hans Sønnesøn, Sognepræst i Varde Edv. Ellers Eje.

Manuskriptet er skrevet med nydelig Haandskrift paa svært Papir. Arkene er ikke sammenhæftede. Formatet er Oktav. H. B. Eller har inddelt sine „Tildragelser“ i 65 „Afdelinger“ og forsynet dem med en Indholdsfortegnelse. Kapitlerne („Afdelingerne“) er nummereret fortløbende og som Regel forsynet med Overskrift. Ordningen er i Begyndelsen kronologisk, senere ret tilfældig. Stavemaaden — det erkender H. B. Eller selv — er meget usikker.

H. B. Eller har sikkert haft Optegnelser at støtte sig til, da han i 1812 gav sig til at skrive samlet om sine Oplevelser. Læser man Afsnit 17, som gengives i det følgende, maa man faa det Indtryk, at Slutningen er skrevet ganske kort efter Bombardementet. Men H. B. Eller har ogsaa efterladt sig en kortere Selvbiografi, som dog ikke har nogen Titel; den er ikke inddelt i Kapitler, og den slutter med Aaret 1802. Denne kortere Biografi, som jeg kun kender i Afskrift — denne findes ogsaa hos Edv. Eller — er kun citeret et enkelt Sted (Afsnit 9).

I det følgende gengives da Uddrag af „Viinhandler Hans Bruun Ellers Tildragelser“. (Et Brudstykke af „Tildragelserne“ har tidligere været offentliggjort af Edv. Eller som Kronik i „Ribe Amtstidende“ — samlet er de ikke offentliggjort). Nummerering og Overskrifter er H. B. Ellers. Udgiiverens Bemærkninger staar i [ ] eller som Fodnoter.

1. Jeg Hans Bruun Eller er Fød d 13 Marts 1734 paa Jægerspris, hvor min Fader var Slots og Amtsforvalter. Da min Moder døde strax efter hendes forløsning, blev jeg kiærlig og kiælen opdraget af min Fader, der med sin første Kone [Kirsten Jensdatter] Torm hafde aflat 14 Børn og med min Moder C. K. Bruun i hendes 19 Aar efter 1 aars kiærlig Ægteskab, mig som blev hendes Smertes Søn. I mit 11te Aar blev mig tillagt en allernaadigst Pention af høy sal. Kong Friderich den

Femte af 50 dl aarlig, hvilken jeg beholdt til en Alder af en Snes Aar. I denne Tid blev jeg holdt i Kiøbhf. og undervist i Christendom, Regning og Skrivning. Efter Confirmationen blev jeg oplært i Søemands-Videnskabet og tog Styrmands-Examen d 12 Septbr 1750. Tvende Gange led jeg Skibbrud med det asiatiske Compagnies Skibe, hvorved jeg var engaceret som Lærling. Derefter gjorde jeg en langvarig og besværlig Sørejse til Lissabon, som under Styrmand med et af Handels Comp. *) Skibe, kaldet Sønderborg og ført af Capt. Jan Henrich, men da jeg paa ingen Maade kunde blive Søemand og saa mig uskikket til dette Element forlod jeg same; lærte Vinhandlen og Fadsbinderiet hos Vinkyper Sallathe og blev Svend 14. Decb. 1756.

[Fra et senere Afsnit hidsættes følgende Beskrivelse af Ungdomstiden]: I Dreng Alderen lærte jeg Navigationen, kom til Søes, lærte tilstrækkelig at Bande at bruge Tobak paa alle mulige maader og at drikke Brændevin i Halvpægle viis; men alt dette gemene Væsen forlod jeg igen, da jeg kom i bødere Selskab. Dog vandt jeg noget paa en Maade, saa tabte jeg igien paa en anden. Jeg kom iblandt Genie-Mænd og ville ogsaa vise mig Kløgtig, jeg blev en Frietænker Abe og Nar. Min hele Religions Lære var Pontoppidans Forklaring, den jeg, formedelst Sviefulde Haandtag, havde lært udenad som var mig heel surt og forstod aldrig et Ord deraf; hvad under da! at jeg hadede aldt Religion og nu var glad ved at have opnaaet en Alder, i hvilken jeg i den hendseende kunde gjøre og lade, hvad jeg vilde; jeg gik derfor i flere Aar aldrig i Kiærke og kort sagt var et Foragtværdig Creatur, indtil den Aldgode brugte Fader-Riset og hans milde Togtelse lærte mig at bede: O Gud. Skab i mig et reent Hierte og giv mig en ny viis Aand, forkast mig ikke fra dit Andsiget og tag aldrig din Helligaand fra mig. —

Anno 1761 gik jeg i laugget som Viinhandler og samme aar d 13 April kom jeg i Ægteskab med Enken af Viindhdl. Jacob Rohde, navnlig Laurentia Georgeola fød Ursin. Hun havde en Søn 14 Aar gammel. — Formedelst vore Gemytters Uoverensstemmelse blev vi separerte i Aaret 1765, og vores Bo lige

---

*) Det „almindelige Handelskompagni“.

delt. — — — Jeg forlod min hidtil hafde Bolig i Klædeboderne, kaldet Solen, og gik i Compagnie med Viinhandler Haage Pedersen Leed; vi kiøbte samme Aar 1765 en Gaard paa Lille Kiøbmagergade, hvor vi under den Allerhøyestes Naadige Velsignelse, fortsatte en ærlig og Reedelig Viinhandel indtil Aaret 1795, da Ilden ødelagde en stor Del af Staden. Formedelst begges vores tiltagende Skrøbelighed, da vi var i lige Alder, ønskede vi at leve vor øvrige Tiid i Rolighed, solgte vor Gaard med avance, thie Baghuset var nyelig opbygget og vel indrettet, med Værelser og stor Pakkielder — — —.

2. I Aaret 1766 leyede min Compagnon og jeg hos en gammel Mand i Lyngby ved Navn Arnet, et lidet Værelse, hvortil vi i de første Aaringer gik ud, men siden kørte, for der i det grønne at drikke den Kaffe, vi bragte med os og som hans Kone lavede for os.

Efter nogle Aars Forløb døde Manden, han var Pentionist og havde været Slotsforvalter og Gartner hos Førstinden*) paa Sorgenfrie. Enken havde nu intet at leve af, uden den Leye hun trag af Huuset og den Godhed hun nød af os og hendes andre Husfolk; dog levede hun deraf tarvelig og vel uden at komme i Giæld og var en agtet Kone. Efter mange Aars Forløb bragte vi det dog saavit, at hun fik 30 dl aarlig af Postkassen, og længere frem i Tiden skaffede jeg hende 20 dl aarlig af Arve. Prin: Friderich. Nu kunde hun leve got; men hvad sker? Hun faldt til Drik, blev en Soe og døde i Fattigdom. —

9. Sælger, Fløtter til Lyngbye, Besøg af det kongl. Huus og P: Hessensteen.

Straks efter den store Ildebrand var overgaaet Kiøbenhavn i Aaret 1795 d 5, 6 og 7 Juni solgte vi vores Gaard til Viinhandler Knud Sørensen og recommanderede ham til alle vore Handelshuse. — — Min Ven Leed og jeg havde nu tilbagelagt 60 Aar af vores Alder, de 30 sidste var ført i Fælleshandel med Redelighed, Sparsomhed og Orden. Forsynet havde velsignet vor Flid og af vores Kunder havde vi erværvet Agtelse og Roes for vores Behandling — Vores tilbageværende Levetid ønskede vi nu at tilbringe i Roelighed, kiøbte derfor det Sted i Lyngbye af Enken Mad. Arnet, hvor vi i 30 Aar havde

---

*) Fr. V.s Moster Sophie Caroline, Fyrstinde til Ostfriesland.

været Indsiddere; vi rev det gamle Hus næsten helt ned og bygge et nyt efter vor fuldkomne Bekvemmelighed, og saaledes, at hver som saa det fandt det smukt. [Denne Lystejdoms Historie behandles af Kredslæge Lemche i Lyngbybogen 1946 p. 53 ff. Ejendommen laa mellem det nuværende Hotel Lyngby og Slotsparken.]

Det stække Jord som laa ved Huset og som Aaret 1790 var bleven os overladt af Hans Kongelige Høyhed a. p. Friderich havde vi straks indrettet til Hauge, som nu mærkeligt havde tiltaget i Sirlighed og Nøtte, thi der fandtes det som behagede: Synet, Smagen og Sindet. Det sidste blev tilveyebragt for tænkende Mennisker ved en Mængde andbragte Moralske Tanker og Vers af Aurm [?], Tulin, Taarup og flere, Fremfor alt tør jeg selv sige det som nogle berømte Giartnere har sagt og Øyesynet stadfæstet: at ingen Hauge kunde overgaa denne i Orden og Proberité, thi sielden skulle nogen kunne finde et Græsstraee hvor det ey skulde være.

Denne overdrevne Renlighed, Orden i Anlæget saavel som Huses og Haves Beliggenhed var nok det, som opvakte Folkes Opmærksomhed og som forskaffede os den Ære at beggedeele blev beset med Velbehag og det af alle Klasser fra den Høyeste til den laveste og næsten af alle Folke Nationer. Den Gandske Kongelige Familie med Cavalierer og Damer besaa beggedele og opholdt dem der over 1 Time. Vores naadige og virksomme Kronprints var hos mig mer end engang. Arve Prindsen med sin Familie kom næsten daglig, siden jeg saa at sige var deres Naboe. Hans kære Børn har jeg alle baaret paa mine Arme og de har fundet dem saa fornøyet, at de undertiden meget ugiærne vilde forlade mig.

Nogle af de herværende fremmede Ministre og Fremmede, som kom forbi Rejsende skænkede ogsaa beggedeele deres Opmærksomhed. — Deriblandt maa jeg nævne Hans Durchlauthighed af Hessenstein Kungl. Svensk General Feldtmarschal formedelst den særdeles Godhed og Yndest han fattede for mig. Ved den Hændelse at han ikke kunde faa lavet Sukkerlade i Kroen af den han selv bragte med sig kom han ind til os og begiere denne frihed. [I den anden, kortere Biografi, som H. B. Eller har efterladt sig, omtales Hessenstein saaledes: denne som stammede fra Naborigets Første Konge, besøgte

mig 3de Gange og dennes sidste Afskedstagelse med mig var under saadanne Kiærtegn, som den simple og sande Ven viser sin Ligemand. En ung Adelsmand ville vist sat Krøller paa Næsen derover og ikke vist sig sig saaledes imod en Borger.]

10. En Spansk Dame.

Endnu erindrer jeg et mærkeligt Besøg jeg engang hafde at Et Spansk Fruentimmer, hvis Mand var Spansk Consul i Barselonne. Hun hafde ikun været i Staden i 6 Maaneder og talte dog meget godt dansk. Hun var ingen Skønhed men velskabt og meget takkelig. Hun pludrede ikke vidaaben om alt hvad der kom hende for Øye men talte derom med Ynde og Forstand. Da hun og følge havde beset min Have og Boelig faldt det mig ind at sige: De Damer som beærer mig med Besøg, pleye ogsaa at give mig en douceur ved deres Bortgang. Hun: En Doceur, hvori skulde den bestaae? — Jeg: Det ved De sikkerlig uden at spørge, men siden De fordrer mit Svar, saa er det: Tilladelse at kysse deres Haand. Hun: Kys paa min Haand er en douceur for mig, kys paa min Mund, er det doceur for Dem, saa meget gierne.

Hvo af vore Damer hafde givet saadant Svar?

11. Min Kiæreste Vens Død —

Sorrig og Glæde, vandrer tilhobe, er et gammelt Ordsprog, hvis sandhed jeg maa bekræfte. I trende Aar hafde Leed og jeg nu beboet vores opbygte Gaard i Lyngby, og der levet frie for alskens Sorg, og i al den glæde vi selv attraaede. I kortere Tid end Et Minut, mistede jeg, det der var mig kiærest i Verden — en mageløs Ven, — hvis Tab aldrig kan erstattes og som jeg med vemod vil erindre, saalænge jeg kan tænke.

Den 20. Febr. 1799 stod Leed frisk og vel op om Morgen, spiste sin sædvanlige Frokost og derefter klagede han over lidt Trækning over Maven. Til Middag spiste han kun lidt, tog derefter sin sædvanlige Middagssøvn til Kl. 9, kom saa ind til mig, og sagde, at han nu ikke feylede det allermindste; Strax derpaa kom Justitz Rd. Monck og gjorde os en visite; under Samtalen blev Thevandet sat paa Bordet og Leed lavede sig til at skienke, som var hans sædvanlige forretning, men idet han vil række Haanden til Maskinen, fald han ned af

Stolen, og inden jeg kunde give ham noget Pevemynte-Vand, gav han et rallende Pust, og — Livet var borte af den jeg hafde kiærest i Verden. Just. Rd. Monck løb efter en Læge, og der blev gjord hvad der i saadan Forfatning kunde gøres; men ald Bestræbelse for Livets igjenbringelse var forgiæves; han blev strax blaaeplettet paa Halsen og den venstre Side, hvilket lod formode, at en indvortes Rørelse havde foraarsaget den skrækkelige hastige Død. /: Give Gud, min udgang af Verden, maae i aldt være som denne :/.

I vores 30 Aars Fællesskab var aldrig nogen skriftlig Contract imellem os, ingen, end ikke den mindste Misfornøjelse paa nogen af Siderne, og ikke et uvenligt Ord blev væxlet imellem os. Mon der findes Toe andre Menesker, som kan med Sandhed sige dette?

En inderlig Sorrig over mit Tab lagde mig paa Sygeleyet; dog blev jeg den 9' dag efter Dødsfaldet saa vel at jeg kunde ledsage den afsjælede til sit Hviilested paa Lyngby Kierkebakke, paa den Plæt, som vi til vores Gravsted havde udseet, og efter den opskrift som af os begge var underskreven, hvori var bestemt, ald unødvendig Bekostning skulde spares, og det saaledes Besparede skulde gives til Fattige, hvilket ogsaa blev efterkommet, som magister von Havens paategning viser. —

12. Beslutter at gifte mig.

Ved foranmeldte min Vens Bortgang af Verden, tabte jeg det fornemmeste gode i Livet, En oprigtig og Troefast Ven, hvorover ogsaa ald min forhen havde Glæde forsvandt, og ethvert efterfølgende Aar, blev mere og mere smertelig og kommerlig for mig. Huus og Have, Tiiden og Livet, blev mig kedelig, jeg havde ingen, som jeg kunde og ville holde Omgang med. En simpel Gjartner og hans Kone, og en saare enfoldig Tieneste Pige eller Huusbestyrerinde, var de Mennesker som jeg havde om mig, og i Disses Selskab kunde jeg ikke finde noget morende. I min svage Helbred maatte jeg og daglig vente formindskelse, følgelig trang til en Pleye som ikke kunde faaes af de ommeldte Personer, altsaa samlede jeg Vennerne og Slægtningernes Betængninger, og næsten alle deres Raad, gik ud paa, at jeg skulde gifte mig, og det blev fulgt. —

13. Gifter mig.

Jeg indlod mig i Ægteskab d 23 Janr 1801 med Frøken Nancy Margrethe Oberkampff, som er fød d 6 Marti 1772. hendes Fader havde været ober-Krigs Commisær og Regiments Quarter Mester ved Artilleriet og hendes Moder Maria Sophie fød Sumpe, en Datter af Stads Bykmester i Kiøbenhavn. Det betydelige Skridt gjorde jeg i mit 66de Aar med bemeldte Nancy i sit 29de Aar; efter at jeg havde gjort en Disposition til hendes fordel naar jeg ved Døden afgik og efter at have modtaget hendes Løfte og Forsikring, om en from og blid Omgængelse, samt troelig og ufortrøden Pleye i Sygdomstilfælde og om Alderen skulde tiltage som ikke kunde formodes.

I næste Aar 1802 d 10 Octobr. blev min Kone forløst efter 7 Maaneders Svangerskab med et dødt Drænge-barn.

14. Sælger mit Sted.

I Juli Maaned 1801, solgte jeg mit Sted og Have, fordi min Helbred ey tillod mig at have den fornøden tilsyn dermed, ey heller kunde jeg taale de fortredeligheder, som var uundgaaelige, naar man har med Haandværksfolk at gjøre, og dem kunde jeg ey undvære, da jeg ikke vilde see det allerminde forfalde ved Stedet. Min Egensindighed gjorde, at jeg afslog en honnet Mands Tilbud og solgte til en Jøde, Mægler Bærendt; denne gav en Bagatel for alt; men mange skionne Løfter i hvis opfyldelses sted jeg fik lige saa mange chikaner, som gjorde at jeg ved Michaeli tiider fløttede hen til Justice Raadinde Munchs,*) skiøndt jeg efter Contragten kunde blevet paa Stedet til Paaske uden at svare Leye.

15. Faar Eyendom paa Haven.

Førend jeg solgte Huus og Have i Lyngbye, var jeg meget forlægen for at faa det Støkke Jord til Eyendom som af Arve Prindsen var mig overladt til Hauge, men kunde paa ingen

---

*) Justitsraad Munchs Enke, Johanne M., solgte 17. 8. 1808 sin Gaard til Skræddermester Rasbek (jvf. p. 190). I Skødet (Skødeprotokol 1808—09, 128^e Nr. 330) angives Beliggenheden: mellem Kongevejen mod Vest og Dronningevadsvej mod Øst, mellem Vejen langs Kirkemuren mod Nord og Kroen „Holland“s Bygninger mod Syd. Den grænser op til nævnte Bygninger.

Maade erholde det, af aarsag, jeg var falden i unaade hos Kammertiener Løv, som formaaede alting hos denne gode Herre — — — [Eller tilsiges en Dag uventet til at møde hos Arveprindsen]. Under Audiensen sagde H. K. Høyhed. Han hafde hørt at jeg ønskede at Eje det Støkke Havejord, jeg hafde af ham; jeg kunde altsaa melde mig hos hans Hofskiæf og sige, hvad jeg vilde give til Lyngbye Sognets Fattige, saa skulde han derpaa give mig Skiøde. — — — Endelig yttrede jeg min Glæde og underdanigste Taksigelse for den naadige tilsigelse, forføyede mig til Kammerherre Bylov og fik Sagen bragt i rigtighed. — Et Hundrede Rd. betalte jeg til de Fattige.

37. Af Synet af Tankerne

er et gammelt ordsprog og det viser efterfølgende. Jeg solgte mit Stæd og Have og flyttede til Fru Monck i Lyngbye, kom altsaa ud af det Naboelag jeg havde været i med de forhen ofte ommeldte Kongl Personer, jeg kom til det forhen omskrevne uheld at falde [det skete Nytaarsaften 1801 i Gaarden ved hans Bolig] og fik derved en besværlig gang; alt dette og Alderdommens tiltagende og skrøbeligheden gjorde, at jeg ey kom ud af Huuset, kunde følgelig eyheller møde Dem paa Deres Spasserture og endnu mindre gøre opvartning hos dem; følgelig nød jeg heller ikke den Naade at See og Tale med nogen af disse Høye Herskab som tilforn saa ofte var skeedt; Ney de blev som Levende Døde for mig, jeg for dem som om jeg aldrig hafde været til.

19. Bemærkninger over Lyngby og den[s] Indvaanere efter 30 Aars Erfaring.

Byens Beliggenhed er behagelig formedelst Herlighederne i dens Omegn af Søer Skove Marker og den store Lande Vey som gaar der igiennem. Færsele er paa denne Vej overmaade stærk, da den fører til Hovedstaden, til tvende store Kiøbstæder, til 5 kongl. Slotte, til mange betydelige Lyststæder og til endnu flere Bondebyer. Der gaar daglig 4 Poster der igiennem foruden mange andre Leyligheder hvormed man kan komme eller faa Bud til og fra Staden. Men alt dette uagtet, naar man vil leve der med Fornøjelse maa man ikke tænke paa Ekonomie og man maa være gandske uafhængig af Byens

Indvaanere. Vel er der Dogter og Apoteker, Bager og Slagter, Bryggerier og Brænderier, Kræmere og Høkere, men alle disse behandler efter eget behag, giver undertiden slette varer med grove Ord og lader sig dog betale lige, ja mere end i Staden. Der findes ogsaa mange Slags Professionister, men almindelig forlanger de forskud, og skjøndt de ikke har Brød i Huuset, faar man dog ikke det bestilte Arbejde fra dem. Den ringe Folkeklasse er almindelig doven drikkfældig og utroe. Almisse-læmmer nøyes hellere med 8 sk. i Gave end tage 2 Mk. for et læt arbeyd som kunde forrettes i 2 a 3 timer. Den egentlige Bonde og flere af Indvaanerne er velhavende og Rige; deraf følger, at de fleste ogsaa er grove, hovmodige, Hadefulde, Mesundelige, Bagtalere og fremfor alt utienstagtige i den højeste Grad. Her tales ikke om tjenester der falder besværlige at udføre eller som medfører tab, ney, ikkun saadenne som bringer Yderne rigelig Betaling. Man kan altsaa sikkert andtage: at blandt ligestort Antal Folk findes ingenstæds i Landet saa faae gode Menisker som i Kongens Lyngbye.

17. Bombardementet.

I det, for heele Riget, ulykkelige Aar 1807 da den Nation der fordom har gjort sig værdig til Navnet Ædel og Stolt, men nu fortiener at kaldes den nedrigste af alle, da denne viste sig med sin Flode, og man kunde se hans Anstalter til Landgang, var jeg dog tilsinds at blive i min leyede Bolig i Lyngby; men efter andres Raad og Exempel forandrede jeg hastig min forrige Beslutning og drog d 14 Aug med Kone Svigermøder og en Pige i Kiøbenhf i Tanker der, at være mere sikker for fiendtlig Grusomhed end midt iblandt dem. Vi bleve modtagne og huusede af min Søster Datter Jomfru Eschildsen som var indlemmet i Bodolfi Kloster, og samme Sted er temmelig nær ved Volden, troede vi det ikke skulde blive et af de farligste i Byen, men Erfaringen viste det modsatte. Thi! Da Bombardementet begyndte d 2 Sept om Aftenen 8t, blev strax alle Vinduerne indslagne i det Værelse hvor vi opholdt os, ved en af de første Bomber, hvoraf der faldt utallige paa det strøg og som Dagen efter satte hele Gaden i Brand. Den Jamren og Rædsel man saa overgaar ald Beskrivelse og ingen kan gjøre sig den rette faarestilling derom, uden at have været

Øyenvidne. Den 3 Sept. gik vi ud paa Christianshavn, uden at vide, til hvem vi kunde vende os og blev der modtaget af Viinhandler Korsberg: skiøndt gandske ubekjendte for hinanden nød vi dog nogen Venskabelighed og Artighed af denne agtværdige Familie. Mand og Kone, Søn og eyegode Datter; I trende Nætter og 4 Dage hafde vi ophold hos denne kiære og gode Familie og var ey af Klæder eller i nogen Seng. Den 6te søgte vi igen til Klosteret i St. Pederstrædet, som vi hørte ikke var brændt, men troede dog, at vores dertil indbragte Linnet, Sængeklæder og Sølv skulle enten være bortstiollet eller bedærvet af Slognings Vand; thi just ved denne Bygning var Ilden standset; men, langt fra, intet, ikke det aller mindste var bortkommet ey heller beskadiget, alt fandt vi, ligesom vi hafde forladt; med Tak og Priis til den Aller Højest, erkiender jeg hans Beskiærmelse, ved denne og flere leyligheder —.

Den 9 Septr forloed vi den Jammerfulde og ønkkelig tilredte Stad. Med beklemmt Hierte maatte vi dog Lovsiunge Herren da vi ogsaa fandt vor Bolig /: som vi af frygt for Plyndring og anden Ødelæggelse hafde forladt /: i samme Stand med ald hvad deri var, ligesom vi drog derfra, uagtet Byen og Egnen vrimlede af Fiendtlige Folk. O! hvor mange Beviser paa den Høyestes Beskiærmelse har jeg ikke faaet i disse sidste 4 Uger: Gid min Tak maa finde Naade.

Andmærkning: Vist tror jeg, at mange vil sande disse Ord: som Fiender har disse Fiender vist dem meget ædelmodig.

23. Betænkning over Tiderne og min Indskrænkning.

Besønderlig forekommer det mig hvorledes alleting forandrer sig med Tiden og til det værre. — Jeg har levet den Dag, da 1 Td Rug galt 7 Mk. Byg 5 Mk Havre 3 Mk Smør Pundet 8 sk Kiød 4 sk Brænde 14 Mk Favnen og s. v. Nu jeg har tilbagelagt 77 Aar og er midt i det Spaate Lykkelige Aar 1811 koster en Td. Rug 10 Rd Byg 9 Rd og Havre 6 Rd Smør 1 Rd Pundet Kiød 2½ Mk Oxetunge som veyer toe pund 8 Mk en faun Brænde 40 Rd og s. v. Altsaa er alle Livets Fornødenheder i en stor forhøyning. Saaledes var Priserne ikke da jeg opgav min Handling, efter de Tiiders Priser kunde jeg gjøre den Beregning at Renten af min Capital kunde føde mig i

mine sidste Dage efter mit Ønske: det vil sige som Middelstands-Mand ligelangt fra Overflod og Mangel. — — — [Efter i Enkeltheder at have berettet om, hvor tarveligt han nu lever, fortsætter han:]

Et gammelt Ordsprog kan jeg sande: Den græd aldrig for Guld, som aldrig Guld eyede. Naar jeg mindes ald den Glæde og Livsgode, den Barhiertigste har ladet mig nyde i forbigangne Tider, saa takker og fryder sig mit Hierte, men sætter jeg mit nuværende Alderdomsliv i ligning dermed, hvor maa jeg da ikke sukke og fuldkommen ligne min Skiæbne med Hestens —. I dens Ungdom bliver han Pusset og Pleyet og hæget, men efter som hans Alder og Svaghed tager til, saaledes vokser ogsaa dens Slid og Slæb, men hans Foder og Pleye formindskes. — — [At han ikke staar paa bar Bund endnu men vægrer sig ved at forgribe sig paa sine opsparede Penge, fremgaar af følgende Bøn, der slutter dette Afsnit:] Alvidende Gud! Du ser mine skiulte Bekiømring for de værdige efterlevende som jeg saagiærne ville unde got af din Velsignelse, Du har tildelt mig. — Din Viisdom styre alt til det bedste. O, algode, længe, ja længe har jeg ventet min sidste Dag, lad den snart komme som et Lynslag og annam da min Siæl i din Haand.

25. [Fortsættelse af 23].

Det falskelig spaate lykkelige Aar er henrunden og ligesaa det følgende 1812 uden bedre Kiøb paa nogen af Livets fornødheder, thi Rugen gælder nu 62 Rd. og saaledes er alle andre Ting stegne som bedst sees af de offentlige Blade. Der er heller ikke noget Menneske, af hvad Stand han end er, at han jo klager og klynker, skiøndt den mindste deel har sand aarsag dertil; Thi ypperste og mest agtede Krigsstand (Landmagten) sørger jo Kongen rondelig for, giver den Dobbelt Gagie foruden Lettelse i deres Monderingsstykker og Foedtøy, desforuden maa Landmanden Føde, huse Lyse og varme dem — — — Kongens Embedsmænd og Troe Tienere faar jo aarlig tillæg eller et Gratiale, og dog siger de med et Skuldertræk: Noget er bedre end intet. De Folke Klasser, som har taxter at rette dem efter har jo faaet 3 og flere Gange Forhøyelse og tager dem endnu mere forhøyelse efter eget Behag. — —

Kræmere og alle Handlende har deres Boder fulde af Kiøbere og tilstaae, de aldrig før har haft saa megen Søgning og faaet deres Vare saa vel betalt. Haandværks- og Arbejds-Manden fordrer uhørt Betaling — og faar den. Gejstligheden, Herre-Manden, Landmanden, kort alle de som har deres indtægt af Jordbrug, hvor lykkelige ere ikke disse? Man har giort Regning over det som Siellands Bispestol har indbragt sin Besider i Aaret 1811 og faaet en Sum af 34.000 Rd, ligesom Fyns har ydet 14.000 Rd. og følgelig er indtægten i Aar vist det dobbelte. — — — Landmanden forhøyer sine Prodogter utroelig hver Dag. En bonde som fik sin sæd betalt efter Ønske skal have sagt: ja, nu gaar det and at være Bonde; men Fanden maa være det, naar vi engang faar Fred, saa faar jeg vel ikke fjerdedelen, med flere kaade Ord. — Naar har man hørt, at en Bonde hvis Bondegaar staar for 7 tønder Hartkorn ikke ville sælge den for 70.000 Rd?

Nok! de allene ere Beklagelse værdige som haver kun en liden Pention og ere udelukkede til ald forretning; som og de, der i en høy Alder har kun en liden Capital af hvis Renter de forhen kunde leve ikkun tarvelig. Denne sidste Klasse af Mennesker ere gandske udelukke fra Lands-Faderens Forsorg, ja de ere endog betaget eller forbuden den naturlige Ret som ellers ethvert Menneske har og bør have, den nemlig at maae giøre sig sin Eyendom saa nyttig som han vil og kand. Den der kan tiene 50 ja 100 prcte i Handel, kan han ikke taale at give en høyere Rente end forhen?

Brødtrangen var i Begyndelsen af dette Aar 1812 næsten større paa Landet end i Staden; man visiterede Vogne der kiørte ud af Staden ligesom naar de kiørte ind, og hvor der fandtes Brød, blev det Confiskeret. Man kunde befrogte Hungersnød, den Aldmægtige viste Riget [o: sin Magt], men hans Barmhertighed holdt den fortiende Straf tilbage og gjorde Jordens Frugtbarhed uventet stor. — —

[Den økonomiske Krise, der var en Følge af Krigen, lod sig ikke overvinde; Statens Finanser var rystet, og 1813 indtraadte Statsbankerotten ved Forordning af 5. Januar. 1 Rigsbankdaler kom til at svare til 6 gamle Rigsdaler Kurant; ligeledes blev der truffet en Ordning for Gældsbreve. H. B. Eller fortæller om en Oplevelse fra denne Tid under Titlen:]

48. En ædelmodig Handling

af den Mand og Kone jeg nu i 5 Aar har boet hos her i Lyngbye, nemlig Hr. Hof Leverandeur Rasbeck. Først deri, at de ved mange leyligheder viste megen Artighed og Godhed mod min Kone og ligesaa mod mig. Dernæst at de lader os boe for den samme billige Husleye jeg i 8te Aar svarte til den forrige Huuseyer, uagtet jeg har tilbudt at ville svare en høyere, som de vist kunde faa Dobbelt. End mere! Nu kom Forordningen ud om Pengevæsenets Forandring i Aaret 1813, og just havde jeg sidst i faaregaaende Aar laandt denne Mand 2000 Rd. Ct. i Kongelige Papirer imod hans revers. Hvad skeer? Jeg sender ham hans bevis i egne Hænder, ikke af Dumhed, men af fuld Tillid til hans Redelighed, og beder ham besørge det fornødne derved. Rigtignok var jeg ikke Sorgløs over tabet af Capitalen, $\frac{3}{4}$ deele som en følge af omskrivningen af 25 for 100; Men hvor uventet forsvandt ikke denne bekiøring og blev til glæde; da der tillige med beviset fulgte den forsikring, at laanet skulle blive mig tilbagebetalt i de samme Papirer som det var modtaget siden han ey havde giort brug deraf. — —

35. De Kongers Tid hvor udi jeg har levet ere

- a) Kon Christian de 6te som og blev kaldet den Hellige
- b) Kon Friderick den 5te den virkelig Eyegode,
- c) Kon Christian den 7de de sorte og hvide Menne-
skers Ven
- d) Kon Friderich d 6te hidtil kun lidet lykkelig.

Den første saa jeg aldrig, han døde da jeg endnu var Baren og hiemme ved mit Fødested. Den Eyegode har jeg talt med saavel som med begge hans Dronninger Lovise og Juliane Maria; de gav mig alle, den ene efter den anden, en Pention til min opdragelse. Kon Christian den 7de og nuværende Kon Frid. d. 6te som Kronprinds benaadede mig den 21 Juni 1800 tillige med den hele Kongelige Familie med deres milde Nær-
værelse for at bese min Have og Boelig i Lyngbye, men uagtet deres ophold varede meere end 1 Time, kan jeg dog ikke Roese mig af at have talt med Kong Christian 7de, thi fra han kom til han gik rørte han ikke sin Hat ey heller Talte stord til mig, nogle Gange loed det til, at han talte til en og

anden af Cavalliererne, men jeg kunde ikke bemærke at ham blev givet noget Svar. Han satte sig engang i en Divan, gik ogsaa ind i et Værelse hvor jeg havde nogle Physiske aperature [Ellers store Fritidsinteresse var Fysikken; han havde lært sig at dreje og forarbejdede selv sine fysiske Apparater, hvoraf han havde en stor og ret kostbar Samling; han nævner et Sted, at han ved sin Flytning til Lyngby solgte den for 10—11 Hundrede Rigsdaler] men blev ligesom Frygtsom for noget og gik straks tilbage. Derimod talte alle de andre Kongelige Personer med megen Blidhed til mig om et og andet, der kom dem for Øye som kunde give Anledning til Spørgsmaal. — —

Fra det gamle Lyngby.

**Fra Tingbøger og Kirkebøger for Lyngby Sogn
1633—1636 1650—1670.**

Af Valdemar Møller.

1633 tjente en Jyde, Anders, hos Svend Pedersen i Lyngby. Anders havde tidligere tjent et Par andre Mænd i Byen, og der havde hidtil kun været godt at sige om ham.

Imidlertid synes det, at hans ny Husbond ikke havde den bedste Indflydelse paa ham; baade han og Svend Pedersen var lidt vel bjergsomme af sig, og dette gik mest ud over Naboerne. Men Krukken gaar ofte saa længe til Vands, at den kommer hankeløs hjem: En Dag blev Anders paagrebet med et Faar, som han ingen Hjemmel havde til; han kom da i det. blaa Taarn paa Københavns Slot og blev af Ridefogden ført ud paa Sokkelund Herredsting. Her berettede han mange Ting om sin og Husbondens lyssky Færden: En Dag, da det klemtede paa Gaden, at de skulde til Hov, red de to sammen, og Svend tog da et hvidt Faar med hjem. Det havde han jo nok haft Lov til, hvis Dyret havde været hans — men det var stjaalet. Da de kom hjem, satte Anders sig i Stuen og syede paa 2 Vanter. Han syntes, Husbonden, Madmoderen og Datteren blev noget længe inde, hvorfor han gik ind for at se, hvad de havde for. Han fandt dem i den store Stue, hvor de stod og flaaede Faar; paa hans Spørgsmaal om, hvor de havde disse fra, lød Svaret: Hvad kommer det dig ved? Datteren havde ogsaa vredet Halsen sønder paa Niels Hansens sorte Væder — ogsaa den havde de 3 flaaet. Ofte var Anders tidlig om Morgenen bleven sendt til København med et Læs Ved; oven paa Brændet var lagt 4 Gæs, som han ogsaa skulde sælge i Staden, og han vidste,

at der kun var to Gæs paa Gaarden. Gæssene solgte han ved Nørreport for 1 Rigsmark Stykket og købte Sild for Pengene.

Nogen Tid efter skulde Svend til Viffue Mølle og red saa hjemme fra om Aftenen, idet han paalagde sin Kone og Datter, at de næste Morgen skulde sende Anders ind med Ved — og Gæs. Svends Kvinde var med paa denne Tur og fik Pengene, som hun stoppede ned i en fin, rød Silkepunng, men hun led den Tort, at baade Pung og Penge blev borte for hende samme Dag, hvorledes det saa er gaaet til. En anden Gang var Anders kørt af Gaarde med 1 Tønde Havre og noget Ved, der skulde sælges i Staden. Svend var med paa Vognen et Stykke. Da de kom paa Gaden lidt fra Gaarden hen til Niels Clemendsens Hus, sagde Svend: Holdt. Det var endnu mørkt, og begge gik hen til Huset; her tog Svend et Faar og lagde det bundet paa Vognen. Han paalagde Anders at sælge det dyrest muligt i Byen og købe "Sild og Fisk" for Pengene. Faaret blev afhændet til Hans Gørtler inden for Porten; Gørtleren havde tidligere købt Gæs af ham.

Alt dette bekræftede Anders med Ed.

Svend Pedersen erklærede, at det var Løgn alt, hvad Anders havde paasagt ham; han vidste ikke det ringeste af det.

Anders fortsatte: I Svend Pedersens store Tønde med saltet Flæsk var der oven paa Flæsket lagt en Del Lammekød, og da Skræderen i Lyngby, Oluf Olsen Smager, nogle Dage syede hos Svend, gav han dem Lammekød og Pølse at æde. Skræderen indrømmede, at han sammen med sin Dreng havde syet Klæder hos Svend Pedersens og her faaet Kaal og Faarekød at æde. Da der blev spurgt, hvad han havde faaet i Betaling af Svend Pedersen for det, han syede, blev der svaret, at hans Kvinde (Skræderens) fik en Faarebov af Svends Kvinde.

Niels Clemendsen, Lyngby, lod Anders anklage for Tyveri af Faaret. Anders nægtede — det var hans Husbond — han havde aldrig stjaalet fra nogen i den Tid, han var i Lyngby, det kunde Byens Folk bevidne, og de gav ham da ogsaa et godt Skudsmaal, selv Svend Pedersen stemte i med Koret: han havde intet uærligt set hos Anders, mens denne tjente hos ham. Beklageligvis kunde Anders ikke sige det samme om sin Husbond.

Retten skønnede, at Sagen var tvivlagtig, da man kun havde

Udsagn fra de to. Men Anders var taget med det stjaalne Faar, saa han maatte i nogle Aar gaa i Jern paa Bremerholm.

*   *   *

Svend klarede altsaa Skærene ved den Lejlighed. Men saa kom der en ny Beskyldning imod ham, og her trak han det korteste Straa.

Peder Svendsen, Skomager i Vedbæk, havde været til Dionysi Marked i Roskilde, og her var en Tirsdag Aften bleven stjålet to Heste fra ham. Den ene Hest, paastod Peder Skomager, findes nu hos Svend Pedersen i Lyngby. Svend udtalte, at den Hest, som Skomageren vedkendte sig, havde han købt hos Anders Olsen paa Hestemarkedet i Roskilde og givet 12 Daler for; Anders Olsen sendte da ogsaa en Seddel med sit Bomærke under Δ , i Brevet stod, at Svend Pedersen ved hans Hus havde købt en sort Hest af en Skaaning i rød Trøje, og der var bleven drukket Lidkøb hos Anders.

Herimod vidnede 2 Vedbækmænd, at Hesten (den var med paa Tinge) var købt af Peder Skomager i hans egen Gaard i Vedbæk. Det var en Mand fra Nørre-Halland (dengang dansk Land), der havde solgt den omtvistede Hest sammen med en anden til Peder Skomager. Smeden Laurits Nielsen i Stokkerup kavde skoet Dyrene, og det havde Adrian Smed i Lyngby ogsaa — men senere var de dog ikke ganske sikre paa, at det var den Hest, der nu fremvistes.

Sladderer gik, Anne Rasmusdatter i Virum sagde, at da Svend Pedersen sad og fik Davre, begyndte han at græde, tørrede sine Øjne i Dugen og sagde: Gud straffe dem, der har voldt mig dette: (han sad en Tid i blaa Taarn). I Bagsværd havde Svend sagt: Mine Naboer, de kan intet lide mig, men de skal dog lide mig der; kan jeg faa Dom over dem, der har taget min Hest, da skal det spørges Sjælland over. Disse Ord var møntet paa Peder Skomager og hans Vidner, idet Skomageren foreløbig havde faaet udleveret Hesten og sat sit Brande (Mærke) paa den. Han kunde benytte Dyret, men maatte ikke skille sig ved det, før Dommen var afsagt. Dette skete i September 1634. Det hedder her, at Peder Skomagars Hest, der skal være ham frastjålet paa Dionysi Marked i Roskilde, en rum Tid efter er fundet paa Svend Pedersens Stald i Lyngby. Her har

han vedkendt sig den og ført Hjemmel for den her paa Tinge. Svend Pedersen har ogsaa fremlagt skriftlige Sedler lydende paa, at Dyret er købt paa Marked, og at der er drukket Lidkøb — men om det er den Hest, der nu trættes om, vides ikke. Da skal Peder Skomager beholde Hesten, thi Svend Pedersens Hjemmel, hvem han har købt den af, ved han ikke, om denne er død eller levende.

Svend tabte, hans Vidnesbyrd var ikke saa gode som Peder Skomagers.

4 Synsmænd afgav følgende Skøn over Dyret: Den er ikke ravnart, men blakket i Haarene, dog ikke slet blakket, og har en sort Manke, en sort Rump og en sort Rand langs ned ad Ryggen — og den er noget skruetrygget. Der er ingen Brande paa den.

*

*

*

Svend Pedersen solgte ofte Brænde i København, men var vist ikke altid kommet helt ærligt til det. En Dag traf Skovfogeden ham sammen med Hjulmanden fra Virum ude i Virum Skov; Svend slap fra det, men Hjulmanden, der sad oppe i et Træ og kappede Grene af Kronen, kom til at hænge paa den, da han var grebet paa fersk Gerning.

Saa kom der en ny, alvorlig Affære med Svend. En Pige fra Halland, Gudnilde Andersdatter, der først havde tjent halvtredje Aar i Brønshøj Sogn og sidst i 3 Aar hos Oluf Nilausen i Lyngby, var bleven besøvet og fødte en Pige ved Pinsetid hos Svend. Da Barnet skulde kristnes, havde Lyngbypræsten, Hr. Hans Pedersen, og hans Medhjælper spurgte Gudnilde om, hvem Barnefaderen var. Hun opgav da en ukendt Person, som hun traf i Rude Skov 1635 — hverken før eller senere havde hun set ham. Denne Oplysning var usand, og da hun senere blev sat i Blaataarn og af Ridefogeden ført til Tinge, formandede baade Herredsfogden og Ridefogden hende til at tale Sandhed for hendes egen Saligheds Skyld og bekræfte den med Ed.

Da Eden var oplæst, stod hun med Barnet paa Armen og bekendte, at Svend Pedersen var Barnefader; han begik Lejermaal med hende i Fjor i Høsten (1635) i sin egen Gaard, da hans Hustru ikke var hjemme — og siden hjemme til hans

eget. Da hun omsider følte sig svanger, gik hun til Svend, som sad i sin Stue, og sagde til ham, at han ikke havde gjort vel imod hende. Ti kun stille, svarede Svend, du tør ikke lægge mig ud, du skal lægge en Slagtersvend ud, som var heroppe at lede efter Svin, og det kan du vel gøre. Hun svarede, at hun ikke kunde lægge anden ud, end den som var skyldig. Svend fortsatte: Du kan vel lægge Slagtersvenden ud; lægger du mig ud, da vil jeg aldrig komme i min Gaard mere, men jeg vil tage min Økse og gaa min Kaas.

Da Tiden var nær, at hun skulde gaa i Barselseng, sagde hun til Svend: Hvor skal jeg nu bære mig ad, og hvor skal jeg ligge? Svend sagde, at hun kunde gaa hen til et andet Sted og ligge i Barselseng. Hvor skal jeg gaa hen, jeg haver ikke en Skilling i Haanden at hjælpe mig med? spurgte Gudnilde. Svend bemærkede da: Da kan du komme hid og ligge her. Svends lille Datter Anne havde saa givet hende en Høllike (et Svøb) og et Korsklæde. Og da Svend blev befalet — fortalte Gudnilde — at føre hende ud til Slottet, sagde hun undervejs til ham: Jeg har ikke et Par Sko paa mine Fødder! Hertil svarede Svend: Bliver kun ved dine Ord, som du har haft før og læg intet mig ud; jeg skal give dig et Par Sko. Gudnilde bemærkede hertil: Jeg vil tie, det længste jeg kan.

Dette er hendes Bekendelse ved Ed og Paalæggelse paa Svend Pedersen, at han er hendes rette Barnefader og ingen anden for Gud og Mennesker; hun beraabte sig ogsaa paa et godt og ærligt Skudsmaal fra de Godtfolk, hun har tjent. Baa fra Utterslev og Lyngby (Oluf Nilausen) forlød det, at hun havde tjent dem ærlig, tro og vel, og aldrig havde de fornummet til nogen Utugt hos hende.

Svend nægtede, han var ikke hendes Barnefader, det vilde han føre Vidner paa, nemlig de 4 Kvinder, der havde været med at forløse Gudnilde. Svends Kone, Mette, fortalte, at Svend i Kvindernes Nærværelse havde formanet Gudnilde Andersdatter til at sige, hvem der var Barnefaderen! Hun havde saa fortalt en Historie om, at der kom en Karl til hende ved Blovstrød og fulgtes med hende gennem Rude Skov, og der laa han tre Gange hos hende.

Gudnilde vedstod, at hun havde sagt saaledes til Kvinderne — men det var sket, fordi Svend tilforn ofte havde bedt hende

om, at hun skulde udlægge en anden og ikke ham. — Hun benægtede, at hun nogensinde havde begaaet Lejermaal med andre end Svend Pedersen. — Svend maatte stille Borgen for at faa Lov til at være paa fri Fod i sit Hus til Sagens Udgang: Eftersom Svend Pedersen er beskyldt og sigtet af Gudnilde Andersdatter for at have besovet hende, og at han er hendes rette Barnefader, saa har han i Dag (¹³/₁₀ 1636) lovet ingensteds at bortvige af Lyngby Sogn, men blive tilstede og møde efter lovlig Varsel og svare til Sagens Udgang — under Straf i Kgl. Majestæts Jern paa Bremerholm — hvor han saa kunde paagribes.

*   *   *

Kedeligt nok findes Tingbogen for 1637—38 ikke, saa man kan ikke se, hvilken Udgang den fik.

Den rige Sognefoged i Lyngby.

I en Aarrække havde *Sylvester Jacobsen* haft en Fæstegaard i Lyngby, hvor han blev velset og anset, saaledes at det faldt ganske naturligt, naar Lensherren paa Københavns Slot gjorde ham til Foged (Sognefoged).

Ikke alene i sit Hjemsohn blev han velkendt, men i hele Sokkelund Herred samt i Hovedstaden. Da en kendt Herredsmænd, Anders Zandersen i Husum, døde 1652, blev Sylvester Jacobsen hans egentlige Afløser paa Tinge, hvor han nu — ligesom tidligere hans Formand — ofte sad i Dommersæde, naar Herredsfogden var forhindret ved Sygdom eller af anden Grund. Her havde den Lyngby-Foged ikke sjælden Held til at faa alvorlige Sager bragt ud af Verden paa en snild Maade, derved at Parterne forligtes, saa der ikke behøvedes Dom. Megen Ufred blev der saaledes sat en Stopper for.

Dette skete bl. a. 1656, da Herredsfoged Povl Thommesen paa sin Hjemtur fra København til sin Bopæl i Utterslev blev overfaldet af en Mand fra Islev. Det var jo en lidt pinlig Sag, hvor mange og lange Indlæg blev afgivet fra begge Sider. Sylvester, der var Dommer, fik langt om længe Parterne „venligt forligte“.

Paa Tingstedet var der gerne Folk, som søgte til Lyngby-Fogden for at opnaa et Laan, stort eller lille, hos ham. Navn-

lig efter Svenskens Indfald 1658—60, hvor Københavns Len blev haardt medtaget, strømmede Laantagerne til. Man vidste, han kunde, hvis han vilde. Han maa være sluppet godt igennem de trange Tider i Christian d. 4des sidste Regeringsaar, for ikke at tale om Svenskernes Huseren. I Lyngby gik Præstegaarden op i Luer (Præsten hed Valentin Hansen Merkel), og Sognet i det hele ilde trakteret.

Fogden slap godt igennem de svære Tider, det vidner hans rige Bo om. Maaske har han købt sig fri hos Fjenden og saaledes værget for sig selv; det havde jo ellers været et rigt Hjem, der indbød til Plyndring, og Lysten har det nok heller ikke skortet paa. Hvorom alt er: han klarede den, og det maa vel sagtens tilskrives hans Kløgt og Omtanke.

Ofte har han været borte fra Hjemmet, ude i Sognet, paa Tinge og i København; rimeligvis har han haft en dygtig Avlskarl i sin Tjeneste, og efterhaanden voksede hans Stedsøn Niels til og tog Styret, ligesom han overtog Fæstet efter Sylvester.

Han kunde skrive: Sylvester Jacobsen, Egen Haand, staar der flere Steder. Mølleren Peder Sørensen i Lyngby magtede ogsaa Skrivekunsten; det samme gjaldt naturligvis i endnu højere Grad for Skolemesteren Anders Frandsen samt Degnen og Præsten. Andre nøjedes med at tegne deres Bomærker eller trykke deres Signet under Dokumenter.

Sylvester var gift 3 Gange; hans første Kone hed *Valborre Jensdatter*. Hendes Mand har nok sidst haft Fæstegaarden, da han efterlod Enken og hendes Søn Niels. Sylvester overtog saa Gaarden, og Niels maa være bleven lyst i Kuld og Køn, siden han kaldes Niels Sylvester. Valborre Jensdatter er død 1650, og Sylvester ægtede derpaa *Karen Andresdatter*. Dette Ægteskab varede kun i 4 Aar, hvorpaa Fogden blev gift 3die Gang (trolovet i Præstens Gaard) d. 4. Juli 1656 med *Elisabeth Hansdatter*.

Han angives da i Kirkebogen som Enkemand og Foged, hun som født i Sognet.

*

*

*

I Foraaret 1670 havde Ægteparret ligget syge, og man maa aabenbart have ventet deres Bortgang, eftersom Registreringen af Boet begyndte nogle Dage før deres Død. D. 9. Maj døde

Fogden og hans Hustru d. 16. Maj. I Skifteprotokollen for Sokkelund Herred hedder det:

Eftersom Gud Allermægtigste ved den timelige Død har bortkaldet den ærlige, velagtede og nu salige Dannemand Sylvester Jacobsen i Lyngby Sogn, Foged, saa vel som hans efterladte Hustru, den ærlige og gudfrygtige Dannekvinde Elisabeth Hansdatter, hvis begge Sjæle nu hviler hos Herren, saa er efter Begæring i Dag, som er d. 31. Maj 1670 saa vel som medfølgende Dage berammet Skifte og Deling af de salige Folks efterladte Middel og Formue, forhen registreret d. 3. Maj.

Arvinger: *Niels* Sylvestersen', som er den sl. Mands Stedsøn, og som nu har Faderens Gaard i Fæste og bebor den. *Sophie* Sylvestersdatter, forhen udi Herren hensovet og har efterladt sig et Barn, Peder Larsen, 4 Aar; paa hans Vegne var Johan Knudsen Worm af Vallensbæk til Stede som Formyndet. *Valborg* Sylvestersdatter, 17 Aar; hendes Formyndet var Herredsfoged Jens Mogensen i Lyngby.

Med sin sidste Kone havde Sylvester 5 Børn (flere var døde som smaa): *Karen*, 13 Aar, Formyndet Arved Lambertzen, kgl. Visiterer i København. *Maren*, 11 Aar, Formyndet Mr. Jens Soigen, kgl. Majestæts Materialsmed, boende inden for Østerport. *Ellene*, 8 Aar, Formyndet Brygger Jens Jensen paa Nørregade i København. *Anna*, 4 Aar, Formyndet Markus Nielsen i Virum. *Hans*, 2 Aar, Formyndet hans Farbroder Peder Jacobsen i Lynge paa Frederiksberg Len.

Ridefogden Thomas Holck overværede paa Rettens Vegne Skiftet, Tingskriver Poul Nielsen, Lyngby, førte Protokollen. Desuden var de 4 Vurderingsmænd nærværende: Hans Pedersen i Brønshøj, Sognef. Jens Pedersen i Gladsaxe samt Niels Bryde og Jens Pedersen fra Lyngby.

Boet.

Af levende Kvæg fandtes 23 Stude og Studlinge (fra 9—12 Dalers Værdi pr. Stk.), 21 Køer og Kvier (4—8 Dl), Kalve 2 Dl pr. Stk., 17 Heste, de bedste sat til 15 Dl. 10 gl. Svin, 11 Faar (a 1 Dl) 15 Ungsvin (a 6 Mark).

Den dyreste Vogn var en beslaaet Kurvevogn med Tilbehør (18 Dl).

Efter Datidens Skik stod der i alle Stuerne en eller to Himmelsenge med Skamler.

I *den grønne Stue* var tillige 1 Fyrreskive med Skuffer under samt en Bænk med Skammel.

I *Kammeret* over Kælderen: 1 Himmelseng og en sort beslaaet Kiste.

I *Dagligstuen*: 1 Himmelseng, 1 rød Kistebænk med Skammel, 1 Slagbænk, 1 sort Kiste, 1 lille Kiste, 1 Udtræks Egeskive, 2 gamle Bænke, 1 Fyrrekiste og 1 Højstol. Paa Bordet laa en Dug, og en Drejlsdug var klædt om Skabet. 1 Spejl.

I *Korsstuen*: 1 grøn Himmelseng, hvorom var draget et Par Hørlærreds Lagener, 1 sort beslaaet Kiste, 1 Egeskive, 2 røde Kistebænke.

I *Gæstekammeret*: 2 gl. Sengesteder sammenslaaede af Fjælle.

Nede i *Jordkælderen* stod 1 Tønde Mjød (10 Dl), og i *Fadekælderen* gemtes de fyldte Øltønder.

Af Metaller, ædle og uædle, var store Mængder. Tinnets vejede 50 Skaalpund, desuden var der 28 Skaalpund ubrugt Tin og 38 Skaalpund af det fine Krontin.

Messing og Kobber omfatter Kedler, Stegepander, Morter med Støder, Lysestager, Bakker, Dørslag m. v.

En Bryggerkedel indmuret i Ler, kunde tage 5 Tønder (30 Dl), og saa var der en Brændevinspande med tilhørende Hat (18 Dl).

Seng — Lin — og Gangklæder blev vurderet af 2 Kvinder, Præstens Kone Anna Vallentins og Herredsfogdens Kone Else Jens Mogensens i Lyngby.

I Havehuset stod 8 Bistader og paa Loftet tærsket og utærsket Rug; desuden laa her Malt for 201 Dl, Sæden i Marken udgjorde 6 Pund Rugsæd, 7 Pund Byg, 20 Tdr. Havre og 7 Skp. Boghvede — ialt ansat til en Værdi af 300 Dl.

Gaardens Bygninger havde Skader paa Tag og Lofter og blev sat til 240 Slettedaler.

Fogdens Gangklæder var meget omfattende: 1 graa foret Kjole og et Par Bukser (13 Dl), 1 Rejseskjole med Sølvgaloner, 1 sort Kjole med Kalvefor under og et Par Bukser af sort Klæde, 1 Fløjls Hue med Zobel omkring (4 Dl), 1 brun Vadmelkjole, 1 Par Skindbukser med Trøje, 1 Olmerdugs Bryst-

dug — det hele Værdi 46 Dl. Alt dette Tøj fik den 2aarige Hans, saa han har jo næppe kunnet passe det med det samme.

Konens Klæder vurderedes til 44 Dl — og dem fik de 4 mindste Pigebørn. Her var bl. a. 1 rødt Flaskes Snørliv med Guldgalonere, 1 Silke Kvindetrøje, 1 sort Silkeskørt med blaat underdraget, 1 sort Pullemottes Kvindekjole, 1 Klædeskaabe. Jo, Fogden med Viv har været fine, naar de mødte frem i Stadsen, han med sin sølvgalonnerede Frakke og hun med sine Guldgalonere!

80 Alen ubleget Hørlærred deltes mellem alle Børnene mod at de betalte Væverløn.

Af Sølv: 29 Sølvskeer (66 Dl), flere Sølvstobe, deriblandt en ottekantet, 1 Sølvkande med Laag, og en anden Kande med Mønter oven i. 39 Sølvknapper, 21 Par Sølvmallere, 1 Snustobaksdaase — over 400 Dl.

Guld og Penge omfattede blandt andet:

10 gamle Rosemobler a 6 Dl (60 Dl)

16 Stykker Guld (72 Dl)

1 Jacobus (engelsk Guldmønt) (6 Dl)

38 Dukater a 3 Dl (114 Dl)

10 Dobbelt-Kroner (20 Dl)

I hele Rigsdaler: 627 Slettedaler (1 Rigsdaler var 96 Skilling, 1 Slettedaler 64 Skilling).

I hele og halve Kroner 46 Dl.

2 Penge siges at være givet til Hans (8 Dl); dem tager hans Formynder Vare paa, til Drengen naar Skelsaar og Alder. Saa var der 2 smaa Sølv-Kommenter (Skaale) og 1 Stykke Guld paa 18 Kvint.

Ejendommene:

En Bryggergaard i Kompagnistræde i København, hvor Niels Andersen bor. Sylvester havde solgt den til Niels Andersen for 2500 Dl, af hvilken Sum 2000 Dl. skulde staa paa Rente i Gaarden og de 500 Dl betales til Mikkelsdag, men endnu ikke var betalt.

I Lyngby ejede Fogden en Vaaning paa Kirkens Grund; den var paa 14 Væggerum, og her boede Degnen (Substitut Anders Pedersen med sin Hustru Ellen og Datteren Susanne; Ellen døde 16. Sept. 1664, og d. 2. Novbr. samme Aar døde Anders

Degn, som havde været i Lyngby siden 1640). Boligen blev ansat til 40 Dl.

Paa den øde Gaardsplads oppe i Byen er 2 Stykker Hus og et Smedehus, tilsammen 21 Væggerum. Det er meget ringe af Værdi formedelst gammel Bygning og kan derfor ikke sættes højere end til 25 Dl.

Et lille Stk. Hus oppe i Byen kan kun sættes til 4 Dl.

*   *   *

Om Sylvesters Udlaans-Virksomhed gives efterfølgende et Billede:

Jørgen Hartvig, Klejnsmed i København, skylder 450 Dl.

Handskemager Willum Skotte	—	—	900	-
----------------------------	---	---	-----	---

Hans Boiesen	—	—	300	-
--------------	---	---	-----	---

Jens Jensen, Brygger	—	—	500	-
----------------------	---	---	-----	---

Niels Torkelsen i Emdrup	—	—	55	-
--------------------------	---	---	----	---

Anders Nielsen i Stokkerup	—	—	38	-
----------------------------	---	---	----	---

Olle Jensen Bang af Skovlunde	—	—	20	-
-------------------------------	---	---	----	---

Jacob Smed i Lundtofte	—	—	11	-
------------------------	---	---	----	---

Hr. Hans Valentin i Lyngby	—	—	6	-
----------------------------	---	---	---	---

Hr. Hans i Taarnby	—	—	4	-
--------------------	---	---	---	---

Svend Pedersen i Lundtofte	—	—	10	-
----------------------------	---	---	----	---

Hr. Villads i Lyngby	—	—	6	-
----------------------	---	---	---	---

Mathis Nielsen i Virum	—	—	12	-
------------------------	---	---	----	---

Claus Andersen i Vangede	—	—	13	-
--------------------------	---	---	----	---

Olluf Pedersen i Lyngby	—	—	6	-
-------------------------	---	---	---	---

Jens Frandsen i Virum	—	—	3	-
-----------------------	---	---	---	---

Anne, sl. M. Casper Herbachs i Lyngby er skyldig til Boet			44	-
--	--	--	----	---

De usolide Fordringer ansloges til			163	-
------------------------------------	--	--	-----	---

Hele Boets Værdi androg 7927 Dl 1 Mark 13 Skill.

Vurderingen var sikkert meget lav, og skulde den maales med Nutids-Priser, vilde den nærme sig den halve Million. Sammenligner man Skifter fra almindelige Bøndergaarde i Sokkelund Herred, viser det sig, at Lyngby-Fogdens Bo er op mod 20 Gange større. Et almindeligt Bo ansættes gerne til 4—500 Daler, stundom mere men oftere mindre.

— Udgifterne var store og Begravelsen kostbar. Det battede ikke meget, at man fandt flere Skyldnere frem.

Sivert Sivortsens i Dyrehuset skyldte iflg. Obl. af 1662	20 Dl.
Laurids Olsen i Stokkerup, Obl. 1669	10 -
Mr. Samuel, Papirmager, Obl. 1654	16 -
Jacob Petz, Drejer, forhen boende i Lyngby iflg. Haandskrift af 1648	48 -
Velbaarne Fru Dorete Lyebus, Obl. 1669	60 -
hvorfors pantsat et Armbaand.	
Jens Trudsen i Stokkerup har sat en Kobberkedel i Pant for et Laan paa	6 -
Simmen Brygger i Herlev	20 -

*

*

.*

Bortskyldig og samtykket Gæld:

Niels Sylvestersen, den sl. Mands ældste Søn, fordrer mødrene Arv iflg. Skiftebrev af 1651	1668 Dl.
Valborg Sylvestersdr. — mødrene Arv iflg. Skiftebrev af 1655	900 -
Tillige fordrer hun for en Silkedragt, der ikke findes paa Stedet + 1 Kiste med adskillige Klæder	45 -
Efter at dette var udredet samt andre Udgifter, deltes Resten i 10 Søsterlodder, hvoraf Niels og Hans fik hver en Broderlod. Af de mange og store Regninger, der strømmede ind, kan det ses, hvor kostbar Begravelsen har været.	
Snedkeren Hans Lime i København for 2 Dobbeltkister, de inderste af Eg, de yderste af Fyr	48 Dl.
Klejnsmed Johan Tommesen for Beslag paa Ligkisterne	50 -
Svenden til Drikkepenge	2 -
Peiter Winberg for Kramvarer	96 -
Søren Larsen paa Nørregade for Ligklæder	4 -
Forvalteren paa Frederiksdal for de sl. Folks Begravelse i Kirken	22 -
Bastian Hof, Skomager i København for 4 Par Skotil Børnene	3 -
Magnus Jacobsen i København for Varer	20 -
For Fisk fra Virum og København	20 -
Byskriver Mikkkel Clausen	9 -
Christen Jensen Skræder for at sy Sørgetøj til Børnene	8 -
Niels Drejer i Lyngby for Umage med de sl. Folks Grave	2 -
Lorenz Spillemand Løn for 2 Aar	3 -
Til Opvartning og Udlæg af Sidse i Virum ved Begravelsen	11 -

Tjenestefolkernes Løn (ikke mindre end 14 Navne, Piger, Karle, Tærskere og Daglejere)	100 Dtl.
Anna Caspers i Lyngby havde i disse Dage forstrakt Boet med	7 -
Ridefogden Thomas Holch for Oldengæld	28 -
Fordrer til Salvegarden iflg. Brev fra Ufredens Tid	3 -
For oppebaaret Landgilde	129 -
En Ligsten over de sl. Folk	40 -
De 4 Vurderingsmænd for Umage i 4 Dage	18 -

Præsten, Hr. Hans Valentin, skulde sørge for Ligstenen. Hans Kone fik 17 Dtl. for Vurdering af Tøjet. Gælden androg ialt 4040 Slettedaler, saa der blev en god Slump til Fordeling. Dette afgjordes saaledes, at noget blev betalt dels i Sølv og rede Penge, dels i Kreaturer, Møbler, Vogne etc.

*

*

*

Den gamle Kirkebog for Lyngby (for 1641) nævner ofte Sylvester Jacobsens Navn. 1646 er han „Forløftmand“ (Forlover), ved Daab anføres han 1648 og 49. 1647 havde han Barn i Kirke, 1651 var han Forlover, da Hans Eskildsen og Mette Thomisdatter blev trolovede. I Maj 1652 fik han en Datter begravet. I 1654 gjorde Døden en stor Høst i Lyngby, ikke mindre end 277 blev begravede, saa man forstaar Præstens Hjertesuk d. 1. Septbr.: Gud skee lof, denne Maaned er fuldendt, Herren hjælpe fremdeles for J. Christi Skyld! Hans Barn Margrete var blandt de døde. Alt dette kom Fogden saa nogenlunde igennem.

Og nu sover Ægteparret den sidste Søvn under Kirkegulvet i Lyngby. Mon Ligstenen over dem endnu er bevaret?

Fra det gamle Lyngby.

I de gamle Landsbyer, hvor Gaardene laa tæt sammen, og hvor der var Fællesdrift, opstod ofte Tvistigheder; en Del af disse blev afgjort paa Stedet, tit med hidsig Skælden, der kunde gaa over til Haandgribeligheder, saa et længe ulmende Nag kunde faa Udløsning. De gamle Tingbøger bærer Vidne om et Utal af Stridigheder, der kunde være afgjort uden Rettens Medvirkning — det var vist mest til Glæde for det forsamlede Tingfolk, naar Vidnerne rigtig kunde fortælle løs om, hvad de havde hørt og set.

— Mellem Laurids Nielsen Bryde og Olle Nielsen i Lyngby havde det ulmet i længere Tid, og da Laurids Bryde havde taget nogle af Olles Svin og sat dem i Folden, faldt der knubbede Ord imellem dem paa Gadestævnet, og hvor de ellers mødte hinanden. Nu gjaldt det blot om at finde en Lejlighed til at komme hinanden til Livs. Den kom snart; der var 1639 død en vis Morten Christoffersen, som Laurids Bryde var Formyndet for. Den afdødes Gods var sat ind i et Kammer paa Olle Niensens Gaard.

Her gik Bryde ind for at se, om Tingene var der, som han skulde svare til. Saa viste Olle Nielsen sig, han saa faretruende ud, idet han havde en Økse i den ene Haand. Olle aabnede Fægtingen med Skænderi og Truen og overfaldt til sidst Laurids Bryde og gjorde ham Skade i den ene Arm, saa han maatte føres til Badskær i København og være der nogen Tid; det kostede, og han forsømte i den Tid sit Hus.

Olle hævdede, at han ikke gjort Laurids den Skade — den havde han gjort sig selv!

Men Vidnerne gik mod Olle. Han havde bandet og truet Laurids og var med sin Økse gaaet løs paa ham, saa det kom til Slagsmaal. Han blev da ogsaa dømt til at betale Badskærløn samt bøde sine 3 Mark. Yderligere Erstatning til Laurids Bryde for hans Sygeophold i København kunde der ikke kendes om, da der ikke var fremlagt Bevis for, hvad han brugte til Kost og Tæring, mens han laa der brudt og ufør. Kom han med ny Beviser, kunde dette Krav tages op paany.

Det var ikke alene mellem de 2 stridende Mænd, der var ondt Blod; deres Koner levede ogsaa i Ufred og har vel paa begge Sider pustet til Ilden.

Nu lovede de hinanden, at hvad der var sagt mellem dem i Hastmodighed, skulde være glemmt — og herefter vilde de leve med hinanden i Fred og god Forstaaelse.

*

*

*

Samme Aar havde Maren Madsdatter, der havde Tilhold hos Sidsel Michels Spillemands i Lyngby, stjaalet hos flere, bl. a. fra Mølleren Peder Sørensen og fra Peder Adsersen, hvor hun tidligere tjente; det sidste halve Aars Tid havde hun boet for sig selv hos Sidsel Spillemands. Fra Peder Adsersen tog hun

3 Hørgarnslagen; det ene skar hun i Stykker og gjorde sig en Særk og et Forklæde af det. — Af 2 gamle Oplæder (Livstykker) og Burkaf (en Slags Fløjl) lod hun sig gøre et Snørliv. De to Lagener solgte hun til Spillemands — det ene for 3 Mark, det andet for 1 Mark, men saa fik hun kvitteret for Huslejen, som var 1 Mark. Til Sidsel fortalte hun, at hun havde købt det af 2 Piger i Lyngby, saa Sidsel vidste ikke, at det var stjaalet, før Rygtet gik derom. Sidsel gik saa til Maren, der stod i Præstens Bleghave, og sagde: Gud forlade dig, hvi haver du ført mig saadanne stjaalne Koster paa. Jeg vil ikke have dem, gak ud efter dem igen. Maren svarede: Hvor skal jeg gøre af dem, jeg har ingensteds at forvare dem. Sidsel kastede nu Lagnerne over i Bleghaven til Maren og sagde: Stik dem i Gærdet og bliv hart ved Nej (nægt det). Peder Adsersens Kvinde kom nu ind i Haven til Maren, der gav hende de to Lagener. Maren bekendte ogsaa, at hun i Lyngby Mølle havde taget en Særk fra Maren Peder Møller, en Snørhue af Hør-lærred, 2 Stykker Blaagarn, som hun solgte, samt et Brød; det gav hun til Svend Pedersen i Lyngby for en liden Halsklud hun fik af hans Kvinde.

Maren bar selv sine Tyvekoster frem paa Tinge; de var i 2 Sække og blev anslaaet til en Værdi af 6 D1 2 Mark. Peder Adsersen mente, at hun for sine Tyverier skulde i Tugthuset paa Livstid.

Kendelsen ansatte hendes ringe Tyveri til 6 Aars Ophold i Børne- og Tugthuset.

*

*

*

I August 1641 laa en brundraget Stud druknet i Vandmosen ud for Ordrup Vang. Det viste sig, at Dyret tilhørte Præsten i Lyngby, Hr. Valentin Hansen, og han lod 4 Mand syne Studen. Niels Hansen og Laurids Jensen i Lyngby samt Peder Ibsen og Hans Nielsen i Stokkerup paatog sig Hvervet. De fandt Dyret liggende paa Sned i Grøften paa Stokkerups og Lyngby Mark ved Ordrup Krat. De synede ogsaa Bakken rundt omkring Mosen og kunde ej kende, at samme Stud havde haft Aarsag til at gaa i Grøften efter Æde eller Vand. Men det syntes, ligesom Studen i en Il skulde være kommet hasteligen i; den fandtes liggende med Horn og de tvende Ben samt den

ene Side noget over Vandet; der er ikke videre med Dynd og Vand end halvanden Alen.

Valentin Hansen indestævnedes saa samtlige Ordrup Bymænd samt deres Hyrde for i Sommer; desuden Fogden Peder Christensen paa Ibstrup. Alle Bymændene mødte og raadslog med hverandre om Præstens Stud.

Resultatet af deres Raadslagning om Dyret, der var fundet druknet i deres Vandmose, blev, at Hans Lauridsen og Mogens Olsen, begge fra Ordrup, lovede paa Bymændenes Vegne at erstatte Hr. Valentin Skadens halve Part — 8 Slettedaler. Pengene skulde falde til Mikkelsdag, og dermed den Sag være jævnet uden Rettergang og Dom.

— De Ordrup Bymænd har næppe været helt uden Skyld i Dyrets Død, ellers havde de næppe tilbudt Lyngbypræsten at staa halv Skade med ham.

*

*

*

D. 21. Oktober 1641 blev der paa Tinge udmeldt 4 Mand til at besigtige og vurdere det Gods, som sl. Henrik Rosemeier havde efterladt sig her i Herredet. Det var Rosemeiers Enke, Margrete, der ved Skifte med sine Børn vilde have foretaget Vurderingen.

De 4 Mænd var: Sølvester Jacobsen (senere Sognefoged i Lyngby), Møller Peder Sørensen og Ole Nielsen, alle af Lyngby, samt Matis Nielsen fra Virum. Vurderingen omfattede Brede Mølle, Fuglevads Mølle og Stenhuggergaarden i Lyngby. De 4 Synsmænd havde taget 2 Mand til Hjælp fra København: Ærlig og velagtet Mand, Murermester Isak Rasmussen og Tømmermand Jørgen Verner.

Brede Mølle med hendes Gænge og al Husbygning ansattes til 3370 Slettedaler — dog medregnedes ikke heri, hvad der fandtes af Kobber paa Stedet. Fuglevads Mølle med Husbygning, 1 Mølle med 2 Gænger og 1 Jernkakkellovn: 800 Slettedaler.

Stenhuggergaardens Bygning er meget brøstfældig og forfalden: 35 Dl. Dette skal tilkendegives Margrete, sl. Henrik Rosemeiers med hendes Børns Formyndere.

D. 13. Januar 1642.

Sølvester Jacobsen
(Egen Haand)
Peder Sørensen
(Egen Haand)

Matis Nielsen Sørby
(Egen Haand)
Olle X Nielsen

Kun een af Mændene har brugt Bomærke; de 3 andre har kunnet skrive; det var ellers i hin Tid en Sjældenhed blandt Landboere.

*

*

*

Møller Peder Sørensen, Lyngby, havde et Par Gange meddelt Slotsherren Niels Wind i København, at han led stor Skade og Afbræk af den Mølle, som Jacob Drejer havde faaet Lov til at opsætte; naar begge Møller skulde benyttes samtidig, var der for lidt Vand, saa Peder Sørensen ikke kunde faa Malingen fra Haanden, og Jacob Drejers Virksomhed med Smedning heller ikke kunde foregaa. Lensherren lod da paa Tinge udmelde 8 Mand til at drage ud og syne Mølleaaens Vand og Beskaffenhed.

Hos begge Parter — hos Peder Sørensen paa Melmøllen og hos Jacob Drejer — skulde de 8 Mand undersøge, hvor højt Vandet skulde være til at male og arbejde ved. Mændene erklærede, at Peder Møller og Jacob Drejer ikke altid begge kunde bruge Vandet, saafremt kgl. Majestæts Melmølle altid skulde kunne male og have Vand nok. Derfor havde de sat en Pæl øverst ved Dæmningen ved Søen. Dybet her var halvfjerde Kvarter, og det var det mindste, Peder Møller maatte have. Tillige havde Synsmændene sat 2 Pæle i Mølleedammen ved hver deres Kinding. Dybet ved Peder Møllers Kinding er $3\frac{1}{2}$ Kvarter og ved Jacob Drejers Kinding $4\frac{1}{2}$ Kvarter, og naar Vandet er lige med samme Poler, som er sat — og derover — saa har de begge Vand nok til at male og arbejde ved — det har de begge selv bekendt for os paa Stedet, siger Peder Pedersen, Husum, Formand for de 8 Mænd. Men naar Vandet er ringere end det Maal og Pælen, som er sat, kan de ikke begge have nok til deres Arbejde; tilmed naar Tørke og Frost paakommer, og Vandet da dagligen formindskes, saa Melmøllen maa standse, saa kniber det for Folk at faa Mel.

— Der var stadig for lidt Vand til de to Møller, og da Peder Sørensen havde drevet Lyngby Vandmølle i en Aarække, inden Jacob Dreier begyndte sit Arbejde, saa mente han med nogen Ret, at der var sket ham Skade. Rent galt blev det Aaret efter, 1643, da Jacob Dreier dæmmede Vandet for sine Kværne, hvorfor Peder Sørensen paa Tinge spurgte ham, af hvad Aarsag han havde gjort det. 2 Mænd bevidnede, at der

ikke var Vand til at male hos Peder Sørensen — de maalte Vandet i Kindingen, og da var der ikke mere end 2 Kvarter mindre end en Fingerbred Vand, og de Pæle, som de 8 Mænd havde sat forrige Aar, var $\frac{1}{2}$ Alen over Vandet.

*

*

*

1643 havde Anne Hansdatter i Stokkerup født og dræbt sit Barn. Hun fortalte, at hun 3 Gange havde været besøvet og avlet Børn. Første Gang med Nelaus Jørgensen i Lundtofte for 5 Aar siden — det levede i 8 Dage. For 2 Aar siden blev hun besøvet af Hans Ni Claus Søn i Stokkerup og avlede et Barn, som er begravet i Lyngby Kirkegaard. Det sidste Foster har Rasmus Pedersen i Stokkerup avlet med hende; hun fødte det i Dølgemaal i Stokkerup for 3 Uger siden. Det skete ved Midnatstid og hun tog og svøbte Barnet i en Særk og lagde det i Bænken; hun kunde ikke kende, om det var en Dreng eller Pige — ingen var hos hende, og ingen havde hun aabenbaret det for uden sagt til Faderen, at hun var sygelig. Hun kunde ikke fornemme Liv i det; det laa en Dag og en Nat i Bænken, og siden tog hun det op og gravede det i Jorden straks uden for Huset. Her laa det en Dag og en Nat, og da hun ikke længer maatte være i Huset, eftersom hendes Tid var ude at hun skulde flytte, tog hun det op, toede det og lagde det i en Æske. Denne satte hun med Barnet i op paa Loftet hos Sidsel Hans Povlsen, hvor det blev fundet af Bente Bentesdatter, som var i Huset hos Sidsel. 4 Stokkerup Kvinder: Thyre Niels Lauridses, Margrethe Thomas Vævers, Malene Olufs og Bodil Nielses havde synet Barnet. De fortalte, at det laa i en Æske og var ilde medfaret, da det havde ligget saa længe i Bænken og i Jorden, saa de ikke kunde se, om det havde haft Liv eller ikke, thi det var raaddent og lugtede meget ilde; ej heller kunde de afgøre, om det var en Dreng eller en Pige. Det havde sin fuldkomne Skabning baade paa Hoved, Hænder og Fødder, saavel som Negle baade paa Fingre og Tæer.

Herredsfogden kendte sammen med 8 Nævninge (bl. a. Sognefoged Sølvester Jacobsen og Laurids Bryde fra Lyngby og Niels Lauridsen i Stokkerup), at hun bør lide som den, der med Vilje har ombragt sit Barn og derfor bør miste sin Hals.

Fra det gamle Virum.

Paa Hans Adsersens Gaard i Virum havde de Mortensdag 1639 faaet en ny Karl, Anders Andersen fra Laasby, 1½ Mil Vest for Aars (Aarhus). Anders havde i 15 Aar tjent forskellige Steder „her paa Landet“ (Sjælland), før han kom til Virum; her blev hans Ophold kun kortvarigt, idet han 1' Juledag blev grebet og sat i det blaa Taarn.

Ridefogden førte ham 8 Dage efter Nytaar paa Tinge, hvor han bekendte sin syndige Gerning.

Anders lagde ikke Skjul paa noget og berettede: Juledag, som Folket var farit til Kirken, og han vidste, at ingen var tilstede, som kunde hindre ham i hans Forsæt — han havde tilforn haft i Sinde at ville hævne sig paa en Pige, Anne Jørgensdatter, der tjente i Gaarden med ham, fordi hun 14 Dage før klagede til Husbonden over ham, at han ikke tarsk Rugen ren nok af Vippen — tænkte han om Morgenen tidlig at fremme sit onde Forsæt, og da han Dagen før saa Madfaderen lægge 2 Sølvskeer i sit Skab og hørte Pigen sige til sin Madmoder: Mor, skal vi ikke skure Sølvkanden til Jul — det var Maren, den største Pige, der spurgte — tænkte han ved sig selv, at naar han havde omkommet Pigen, vilde han tage Sølvet og gaa til København og sælge det samt købe sig ny Klæder for Pengene. Tidlig om Morgenen beredte han sig, løste et Sækkebaand af en Sæk og forvarede det hos sig, da han var ude at give Svin Æde, og gemte det, til han saa, at alle var taget til Kirken undtagen Pigen Anne Jørgensdatter og det lille Barn, som laa hjemme, og som hun skulde tage Vare paa under Prædikenen. Han stængede derpaa Forstuedøren med det Træ, som hun plejede at stænge med, og gik ind i Stuen, hvor han straks gav sig i Arbejde med Anne, der stod ved Vuggen og saa til Barnet. Han bemægtigede sig hende og fik hende næsegrus ned paa Jorden og sagde til hende: Hvi klagede du mig for Aksene, nu skal du alligevel have Betaling derfor. Hun raabte: Av, giv mig mit Liv — videre Ord havde hun ikke til ham, thi han var hastig og fik Sækkebaandet om hendes Hals og knyttede det fast med Knude i hendes Nakke, for at han kunde kvæle hende tildøde. Saa satte han sig skrævs over hende, saa hun ikke kunde røre sig, thi han havde Magten fra hende, og som hun der sprællede og arbejdede med Hæn-

der og Fødder det eneste hun kunde, tvivlede han paa, at det ene Baand skulde være stærkt nok til at holde hende til Døden. Han saa sig derpaa omkring, hvor han kunde faa mere at kvæle hende med, og som han endda sad skrævs over hende og havde begge hendes Arme hver udlagt til sin Side paa Jorden og med sine Knæ holdt dem fast til Jorden, at hun ikke skulde gøre nogen Mén, da hun endda levede i den Pine, rakte han hen til Krogen ved Kakkelovnen og fik der et sammensnoet Baand af Seglgarn; det stak han under hendes Strube og fik fat ved begge Ender paa det, hvorpaa han knugede og og bandt det i hendes Nakke haardere end det forrige Baand var bundet, saa hun var slet død, før han forlod hende og stod op fra hende. Da han vidste sig forsikret om, at hun var aldeles død, lod han hende blive liggende paa Stedet ved Sengen, tog saa et langagtigt Skrin af Fyr og satte paa hendes Ryg og kastede et Vadmelskørt over hendes Hoved. Saa vidste han, at en Økse laa under Bordet, tog den og gik hen til Skabet; her hug han saa længe paa Skabsdøren, at han fik den op. Her tog han en liden Sølvkande og 2 Sølvskeer samt Nøglen til den Kiste, hvor Linklæderne laa i, lukkede den op og tog 3 Hørgarns-Lagener og 1 Skjorte — gik saa ud i Herberget, hvor han tog 3 Oste, som laa i en Tønde, samt et stort, trindt Brød. Han lagde det altsammen i den Sæk, hvis Baand han havde brugt til at kvæle Pigen med; hvad han ellers havde liggende i Herberget, førte han ogsaa med sig og søgte nu Flugten, saa han kunde være borte, naar Folkene kom hjem fra Kirke. Han satte Kaasen ned til Dyrhuset ved Gentofte, hvor han blev greben om Aftenen, da Folk der paa Stedet nok kunde se, at det var galt fat med ham.

Sækkebaandet var 5 Spand langt og Seglgarnet halvfemte Spand — begge blev fremlagt paa Tinge.

Anders Andersen vedstod og kendte Baandene, som han havde kvalt Anne med. Ydermere tilstod Anders, at han ogsaa havde haft i Sinde at myrde Maren Adsersdatter, som ogsaa tjente i Gaarde med ham. Dog befrygtede han, at hun skulde være ham for stærk, naar han vilde give sig i Arbejde med hende.

De stjaalne Sager blev vurderet: En høj, smal Sølvtonde vejede 21 Lod, de 2 Sølvskeer $4\frac{1}{2}$ Lod — for Sølvet $17\frac{1}{2}$ Daler.

Hørgarnsskjorten 5 Mark, et Hørgarnslagen 2 Daler 12 Skilling, et andet Hørgarnslagen 7½ Mark, 1 Sæk 1 Mark og 1 Ost 12 Skilling — ialt 23 D 1 Mark 6 Skilling.

Det blev ogsaa oplyst, at Anders i Fejdetiden (Wallensteins Indfald i Jylland) havde ladet sig bruge af Fjenden, der havde givet ham en gul Lejrklædning — men han havde kun været hos dem nogle Dage, mens de huserede i Jylland, sagde han.

* * *

Saxe Jensen, Virum, havde sammen med 3 andre Mænd 2' Juledag synet den dræbte Anne Jørgensdatter; hun laa da næsegrus paa Jorden og vendte Hovedet hen til Vuggen; et Skrin var sat paa hendes Ryg og et Skørt kastet over hendes Hoved. Hendes Hænder var der traadt paa, hun var ilde med-faren og blaa over hele Kroppen.

Karen Michels havde klædt Anne — hun var blaa og traadt over hele hendes Krop; da Karen sammen med Maren Adser-datter og Anne Jepses lagde hende i Kiste, blev hun nu først var en lille Snor, som hun var kvalt med; den var bundet saa hart og fast, at den gik dybt ind i Kødets, thi Huden skjulte over den, da den var saa hart indsnæret i Kødets. Anne Jepses løste det første Baand, som var om Pigens Hals.

— Da eftersom — desværre, Gud bedre, saadan uhørlig grov og forsættelig Gerning skulde her begaaes paa den hellige, høj-tidelige Fest under Guds hellige Ords Forrettelse, og da Niels Jensen, Bomand i Bagsværd, som hidtil har været den døde Piges Formynder, er med Tunghørende og Svaghed beladt, saa han ikke kan antage og udføre denne Sag til Ende, saa begærer han her for Retten, at Ridefoged Frederik Frederiksen vil være ham behjælpelig.

Ridefogden mente, at Anders som en grov Morder skulde undgælde og miste sit Liv og parteres til Døde, samt ved Bøddelen klæde Stejle og Galge.

Herredsfogden med 8 Mand (bl. a. Laurids Bryde i Lyngby) kendte da saaledes: Eftersom Anders Andersen bekender, at han Juledag, da Folk var til Kirke, er hængangen i Hans Adser-sens Dør i Virum, har stænget Døren og slaaet Anne Jørgens-datter næsegrus til Jorden og kvalt hende med et Baand, saa har han dermed forgjort sin Hals. Desforuden brudt et Skab

op og oplukket en Kiste og udtaget adskilligt — saa bør han som en grov Morder at lide paa sit Liv til Stejle og Hjul, Høj og heden Jord (begraves ved Galgen), og hans Hoved sættes paa en Stejle under Galgen.

Der er saa næppe Tvivl om, at Anders har maattet strække Hals paa Sokkelunds Herreds Rettersted paa Bispebjerg.

*

*

*

En Foraars Fredag Aften fattede Overdelen af Husmand Laurids Sørensens Hus af. Rygtet gik, at Ilden var paasat og næppe var uden Forbindelse med et Sammenstød mellem 2 Kvinder der i Byen, Maren Laurids Sørensen og Maren Jes Clemindsens. Oprinet mellem dem var sket om Torsdagen.

Jens Jensen, Virum, havde hørt nogen raabe og skrike højt; han gik da hen til sit Vindue og saa ud: Da kom Maren Cleminds gaaende og bandede; efter hende kom Maren Laurids Sørensens med en Kæp, som hun slog sin Navne med. Denne skældte og kaldte hende en Jyde-Rippe samt sagde: Jeg vil intet slaas med dig, men du skal faa Skam alligevel med Guds Hjælp! Hun lagde sine Hænder sammen, da hun sagde det — og om Aftenen ved 9 Slet kom Ild op af Laurids Sørensens Hus, uden paa Taget paa den Side ud til Gaden lidt fra Tag-skæget mellem Vindskeden og Skorstenen.

Jens Jensen med flere kom snarest til Huset og reddede det mest mulige, dog blev Overdelen af Huset afbrændt. Folkene laa og sov, saa de med Nød kunde opvække dem af Søvn. Vor Frue Dag blev Jens Jensen kaldt ind til Jes Clemindsens og spurgt, om han vidste noget af det Klammeri at sige, hvortil han svarede, at han kun kunde sige det, han havde hørt og set. Flere andre Vidner kunde bekræfte, at de havde hørt de 2 klamres. Johanne Jens Mønboes berettede, at Maren Lauridsen sagde: Jeg tror ikke, at du vil gøre mig noget. Nej, var Maren Clemindses Svar, jeg kan intet gøre dig og vil intet gøre dig, men du skal nok faa din Betaling alligevel — og saa kom Ilden Fredag Aften.

Sidse Lauridsdatter, Marens og Laurids Sørensens Datter, oplyste, at samme Aften der kom Ild i deres Hus, sendte Maren Cleminds Bud efter hendes Moder, der imidlertid lod svare, at hun ikke gad gaa derhen. I Stedet for gik Sidse. Maren

Cleminde rakte hende sin Haand og sagde, at hun var meget svag; dersom det ikke vilde lettes snart med hende, vilde hun have Præst til sig. Maren laa da oven paa Klæderne i Sengen og havde sin Skindkjole paa sit Snørliv, og hendes Trøje var knappet oven til. Saa gik Sidse hjem; straks efter kom der Ild i Laurids Sørensens Hus — dog kom der Skrig om Ilden allerede, da hun var inde til Maren Cleminde, saa løb hun hjem og opkaldte Folkene.

Hermed slutter Beretningen. Kort efter fratraadte Ridefoged Frederik Frederiksen, og det ses ikke, at den nye Ridefoged har ladet forske videre i Sagen.

*   *   *

Kort Tid efter maa der være sket en større Ulykke i Byen, thi 6. Maj lod Ridefogden lydelig kundgøre paa Tinge, at dersom nogen Person vil antage Jorden udi en Brønd ved Matis Niensens Gaard og kaste den op, saa at de 5 døde Personer, som ligger der i Jorden, kan opgraves og hæderlig begraves, at de saa vil henvende sig til Matis Nielsen. Han vil efter sin fattige Evne og Formue bekoste det og give Tømmer til Stiver og Stillinger.

— Brønden maa aabenbart være skredet sammen og de arbejdende Folk omkommet.

*   *   *

I September 1640 var 3 unge Karle, Jens Nielsen hos Saxe Jensen i Virum, Niels Rasmussen hos Matis Nielsen i Virum og Thord Thorkilden hos Klemmen Ibsen i Virum udeblevet fra Mønstringen i Herstedvester. De var tilsagt til Møde, og Bønderne havde givet dem Mad og Penge til Underhold paa Turen. I Stedet for at drage af gik de hen til Laurids Sørensens Hus og satte sig til at drikke der. Herfra gik Turen til Christen Olsens Hus, hvor de anbragte en Hund for Døren, for at ingen skulde mærke, der var nogen derinde.

Niels Rasmussen indrømmede sin Brøde, men skød Skylden paa Thord. De var samlede paa Gaden med Thord og drak saa 2 Potter Øl hos Laurids Sørensens, og da det lakkede mod Aften, kom de til Christen Olsen, hvor Drikkeriet fortsattes, og her blev de om Natten. Christens Kone satte Øl og Mad

for dem, hvorpaa Thord lagde sig til at sove efter at have sagt, at de maatte ligesaa gerne blive hjemme som gaa til Mønstring. Han tog Madposen fra dem med de Ord: Vi lider ingen større Straf nu end en anden Tid, thi jeg ved Besked derom! Jens Nielsen bad om Naade og ikke om Straffen. — Thord var Aarsag til deres Hjemmeblivelse, hævdede han.

Thord sagde, at de var alle lige skyldige.

— Der var forskat efter, hvem der havde haft mindst Fejl. Paa Tinge blev nu lagt 4 Terninger, og derpaa skulde Jens og Thord lægge om, hvem af dem der skulde straffes med Jern og Arbejde paa Bremerholm.

De kastede Lod, og det var forud aftalt, at den, der fik flest Øjne, skulde være hjemfalden til Straf. Thord Thorkilden fik flest, og Ridefogden hævdede da, at han som Hovedmanden ved sin modvillige „Absents“ burde slaas i Jern paa Bremerholm nogle Aars Tid.

Dommen siger: Loddet faldt paa Thord, som har bekendt, han er Hovedmanden og har raadet de andre til at gøre Forsømmelse; derfor bør han arbejde i Jern paa Bremerholm 1 Aars Tid.

*

*

*

Skovløber Morten Hansen af Lyngby var 1640 sat i Blaa-taarn, fordi han med en Kniv havde gjort „Sting og Dødsskade“ paa Husmand Jørgen Pedersen af Virum.

Hans Andersen, Lyngby, berettede: Forleden Søndag i Septbr. sad han i sit Hus og drak en Pot Øl eller to med 3 Mand, deriblandt Morten Hansen. Samtidig sad Jørgen Pedersen og en anden Karl for dem selv og drak en Pot Øl. Da sagde Morten til Jørgen: God Taar, Jørgen Røg! Hvad siger du, udbrød Jørgen, kalder du mig med Øgenavn, kan jeg gøre mig anderledes, end som Gud har skabt mig? Jeg skal lære dig at gøre dig til en, der løber.

Han rejste sig og gav Morten en Ørefigen — eller 3. Da 2 af Mændene gik ud, kom Morten løbende ud af Døren, og Jørgen raabte: Tager ham, thi han haver vist gjort mig Skade. De greb Morten, der sagde: Slipper mig. Det vilde de ikke, og Morten bemærkede: Saa faar jeg bie, og nu satte de Jern paa ham.

Hans Jensen, Lyngby, kunde oplyse, at da Jørgen havde

slaaet Morten, sagde denne: Jørgen, hvi slog du mig; vi vil bedre komme til Rette end saa. Hvad siger du, kom det fra Jørgen, jeg tør endnu give dig et — og slog efter Morten, der bødte for sig med Hænderne. Saa vendte Morten sig flux og gik ud af Døren, mens Jørgen raabte: Genner ham, han har vist Kniv paa sig og har gjort mig Skade.

Hans Jensen løb da ud og tog fat paa Morten med de Ord: Morten, I har vist Kniv paa Eder og haver gjort Skade. Morten sagde: Nej, jeg haver ikke — men Hans saa, at der sad en Kniv i Mortens Ærme. Han tog den — den var blodig — og blev kastet paa Jorden; derpaa lagde de Fjederen paa Morten.

Morten indrømmede, at da Jørgen sidste Gang i Hans Andersens Stue i Lyngby slog efter ham, trak han sin Kniv og kørte til Jørgen med den, og da han havde stukket ham, saa han, at det var i Bugen, Jørgen var ramt, det var den Gang Badskæreren forbandt ham.

Hans Andersen viste den sortskaftede Kniv frem i Retten, og Morten bekendte, at det var den, han stak Jørgen med i Hans Andersens Stue. Morten var nu angerfuld og bad sig Gud bedre, at han saaledes med den døde var kommet i Ulykke.

Da Jørgen Pedersen kom løbende ud af Stuen — fortalte Hans Andersen — satte han sig paa en Sten og segnede med sit Hoved tilbage til Væggen, tog sine Bukser ned og sin Skjorte op. Se her, har han stukket mig — han viste med sin Haand paa Skaden. De saa, at han var stukket midt paa Bugen mellem hans Hemmelighed og hans Navle. Jørgen bad dem tage Morten og hente en Badskær. Døde han, saa fik Morten at lide, og kom han til Helbred, saa kunde det staa til at rette.

Nu blev Jørgen ført hen til Svend Pedersen og lagt paa en Bænk i hans Stue; der laa han til Torsdag Morgen, da han paa en Dyne blev ført til København til Badskær, men her døde han samme Dag.

Det oplystes, at Jørgen den Tid han laa paa Dynen hos Jens Pedersens, var han saa amodig, (svag) af den Skade, at han ikke selv kunde rejse sig over Ende, de maatte rejse ham, naar han skulde tage nogen Vederkvægelse til sig. Hans Andersen havde været derinde, rejst Jørgen over Ende og givet ham at drikke. Jørgen var ellers en frisk og stærk Mand og havde ikke haft Sygdom i flere Aar, førend Morten gjorde

ham den Skade. To Timer før havde han saaledes selvanden løftet en Tønde Øl paa en Vogn i Sølfesters Gaard.

2 Mænd fra Rødovre vilde have Dom over Morten; Jørgen var deres Søkendebarn.

*

*

*

Paa næste Tingmøde var Svend Pedersen og hans Hustru Mette samt flere andre Vidner kommet til Stede.

Svend meddelte, at den Søndag Aften Jørgen blev stukket af Morten, laa han hjemme paa sin Seng og sov. Da der kom Ry om Knivstikket, gik hans Kvinde og Johanne Madses ned til Hans Andersens, hvor Jørgen laa uden for Døren ved en Sten og klagede, hvorledes han var stukket; han bad Mette, om han maatte ligge paa deres Bænk Natten over. Mette tog ham ved den ene Arm og Johanne ved den anden og fulgte ham ned til Svends, hvor han blev lagt paa en Bænk. Noget efter kaldte Jørgen paa Svend og bad ham staa op, thi han var ilde stukket. Svend mumlede, at han gad ikke staa op, thi han var drukken! Næste Morgen kom Sølfester derind og sagde til Svend: Kære, staa op og se, hvorledes han er stukket. Svend svarede: Hei, ja, der vil Bud efter en Badskær, thi han er livstukket; samme Tid var Morten Hansen derinde og bad Svend laane ham sin Vogn til København efter Badskær. Da denne kom, og Jørgen blev draget af Klæderne, søgte Badskæreren efter Skaden, men Søgeren plumpede i Skaden, og af den udgik baade Vand og Blod. Dagen efter da Hans Andersen var inde til Svends sammen med Morten, sagde Jørgen til Hans: Læg Fjeder paa Morten i Tide, fordi jeg haver faaet saa meget, jeg har behov her i Verden. I den Tid til han om Torsdagen blev udført til Badskær i København, var han ikke sig selv mægtig og kunde ikke hjælpe sig selv. I København maatte de løfte ham af Vognen og bære ham ind. Svend aag ham til Byen, og samme Dag døde Jørgen.

Herredsfogden og 8 Nævninge udtaler: Da Jørgen havde givet Morten de Ørefigen, tænkte Morten at ville hævne det og drog sin Kniv og stak ham med i Bugen, saa han døde. Han gik med Kniven i Haanden hen til Jørgen Pedersen og tiltalte ham venligt — og stak ham saa, ikke af Vaade eller i Nødværge, men forsætlig, saa han efter Loven bør lide og bøde Liv for Liv og miste sin Hals ved et Sværd.

Da “Eremitagen” var i Farezonen.

Af Kredslæge *Johan Lemche.*

Som “Jægerborg Dyrehave” opstod ved et Magtsprog af Chr. d. 5te, saaledes rejstes “Eremitagen” ved et lignende fra hans Sønesøn Chr. d. 6te paa Toppen af den Bakke i Dyrehaven, hvorfra man har den skønne Udsigt til Øresund og Sverrigs Kyst.

Hvem skulde tro, at nogen en Gang har tænkt paa atter at fjærne dette smukke Minde om en af Enevældens gode Geringer? Og dog findes der en Beretning, som vidner om, at godt et halvt Aarhundrede efter dens Opførelse var den ved at dele Skæbne med det af Chr. d. 4de byggede Jægersborg Slot, — som nedreves i 1761 efter Befaling af Fr. d. 5te — og kun reddedes ved en behjærtet Mands Tilbud om at købe Slottet med 5 Tønder Land af dets Omgivelser.

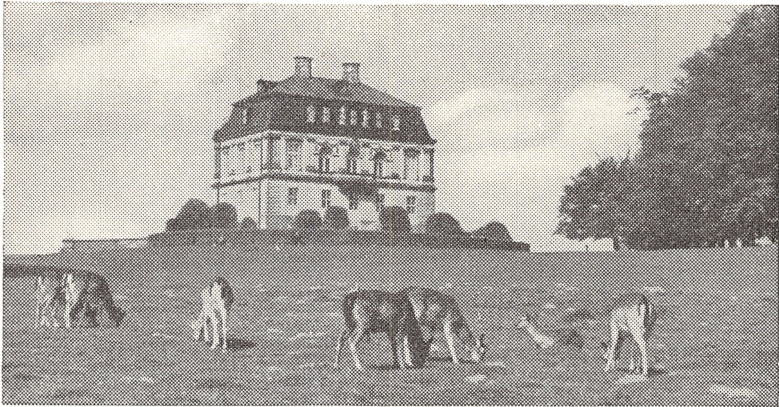
Denne Mand var Kammerherre, Hofjægermester Grev Chr. F. E. Rantzau. Da han havde Fribolig paa Jægersborg, har hans Hofjægermestertitel formentlig betydet noget mere reelt end samme Titel nutildags, og han har formentlig ved stadig i Embeds Medfør at færdes i Dyrehaven og omkring Eremitagen faaet Stedet saa kært, at han ikke kunde bringe det over sit Hjærte at se denne stolte Bygning falde.

Rigtigheden af dette vil ses af nogle Dokumenter, jeg har fundet i Afskrift i Skøde- og Panteprotokollerne paa Landsarkivet, og de følger her:

(Læst d. 13. Okt. 1794). “Kiøbenhavn d. 16. April 1794”.

“Skiøde for Hr. Kammerherre og Hoff Jægermester Grev Ranzow paa Jagtslottet Eremitagen i Jægersborg Dyrehauge samt Staldbygningen ved Eremitagen tilligemed dertil henlagt 5 Tønder Land”.

“Vi Christian den 7de af Guds Naade Konge til Danmark og Norge, de Venders og Gothers Hertug udi Slesvig Holsteen Stoermarn Ditmarsken og Oldenburg, giøre vitterligt: at ligesom vi ved Resolution af 27de August 1790 allernaadigst have bevilget at det os tilhørende Jagtslot Eremitagen i Jægersborg Dyrehauge maae istædenfor at nedlægges efter vores Resolution af 7 April samme Aar overdrages os Elskelige Greve Christian Frederik Ernst Rantzow, Ridder, vores Kammerherre og

Jagtslottet Eremitagen.

Hoff Jægermester, til Eyendom paa efterskrevne af ham foreslagne Vilkaar, nemlig:

1, at han til Bygningens Vedligeholdelse tilstaaes af Bygnings Fondet 300 Rdl. aarlig,

2, at et Stk. Jord af 5 Tønder Lands Størrelse ved Eremitagen overlades ham tilligemed derpaa værende Skov Træer til Eyendom,

3, at han bliver pligtig stedsø at holde Bygningen i saadan Stand at den herefter kand være til Brug for os og øvrige Kongelige Herskaber til Forlystelse,

4, at førend Stedet formedelst indtræffende Dødsfald eller anden Forandring maa afhændes, skal det tilbydes os til den Pries som samme paa den Tid efter de af ham anvendte Bekostninger enten ved mundtlig Afhandling eller ved at skikke den til offentlig Auction med Forbeholdenhed af vores Reluctions Rett kand ansees at være værd, dog at i saadan Pries

kommer til Afgang 400 Rdl. for hvilken Eremitagen er taxeret til Nedbrydelse, og

5, at han afstaaer den ham hidtil til Beboelse overdragne Gaard paa Jægersborg med Hauge uden Godtgjørelse,

saa haver vi og ved senere Resolution af 3 August 1791 allernaadigst tilladt, at Staldbygningen ved forberørte Eremitage maa overlades bemeldte Kammerherre Grev Ranzow imod at han istædet for samme paa et beqvemt Stæd i Jægersborg Dyrehauge opfører paa egen Bekostning en Bygning til Oplag for 50 Læs Høe hvorimod Remisse Bygningen ved Eremitagen bliver os fremdeles forbeholden og at i Henseende til det som derved kommer til at mangle i de ham tilsagde 5 Tønder Land skal forholdes efter en anden vores Resolution af 29 Dcbr 1790 hvorved iblandt andet aller naadigst er bestemt at saafremt Hr. Kammerherre Grev Ranzow og ville paatage sig til et andet Stæd paa egen Bekostning at henflytte de os forbeholdne Eremitagen neben Bygninger som staaer paa en omkring Eremitagen i Jægersborg Dyrehauge allerede til den Tiid opmaalt og afsadt Strækuing paa 5 Tønder Land, og Grunden hvorpaa de staa altsaa tilligemed Bygningerne selv maatte forbeholdes os, da maae ham andenstæds tillægges det som derved kommer til at mangle i de ham tilsagte fulde 5 Tønder Land. —

Da Hr. Kammerherre Grev Ranzow nu efter en til vort Rentekammer indsent beediget Syns Forretning af 26 July 1793 ved Eremitagen ladet til vores Tienste opføre i Jægersborg Dyrehauge en Bygning til Oplag af 50 a 55 Læs Høe, og den ham forhen tilligemed Eremitagen tilsagde Strækning af 5 Tønder Land paa nye er bleven opmaalt og afsat efter hosfølgende af Landinspectør Unsgaard derover i indeværende Aar forfattede Kort, saa have vi paa foranførte Vilkaar ved dette vort aabne Brev allernaadigst villet skiøde og afhænde saa som vi og herved fra os og vore Arve-Successorer i Regieringen til bemt. Hr. Kammerherre Grev Ranzow og hans Arvinger skiøder og afhænder forbemeldte Jagtslot Eremitagen samt Stalden af Eremitagens os forbeholdne neben Bygninger, og et Stk. Jord af 5 Tønder Lands Størrelse eller 70000 Qvadrat Alen tilligemed derpaa værende Skov og Vandings Stæd, saaledes som samme findes opmaalt og afsadt paa det ommeldte Kort til Arv og Eyendom frie for hver Mands Tiltale — om derpaa

kommer til Afgang 400 Rdl. for hvilken Eremitagen er taxeret til Nedbrydelse, og

5, at han afstaaer den ham hidtil til Beboelse overdragne Gaard paa Jægersborg med Hauge uden Godtgjørelse,

saa haver vi og ved senere Resolution af 3 August 1791 allernaadigst tilladt, at Staldbygningen ved forberørte Eremitage maa overlades bemeldte Kammerherre Grev Ranzow imod at han istædet for samme paa et beqvemt Stæd i Jægersborg Dyrehauge opfører paa egen Bekostning en Bygning til Oplag for 50 Læs Høe hvorimod Remisse Bygningen ved Eremitagen bliver os fremdeles forbeholden og at i Henseende til det som derved kommer til at mangle i de ham tilsagde 5 Tønder Land skal forholdes efter en anden vores Resolution af 29 Dcbr 1790 hvorved iblandt andet aller naadigst er bestemt at saafremt Hr. Kammerherre Grev Ranzow og ville paatage sig til et andet Stæd paa egen Bekostning at henflytte de os forbeholdne Eremitagen neben Bygninger som staaer paa en omkring Eremitagen i Jægersborg Dyrehauge allerede til den Tiid opmaalt og afsadt Strækuing paa 5 Tønder Land, og Grunden hvorpaa de staa altsaa tilligemed Bygningerne selv maatte forbeholdes os, da maae ham andenstæds tillægges det som derved kommer til at mangle i de ham tilsagte fulde 5 Tønder Land. —

Da Hr. Kammerherre Grev Ranzow nu efter en til vort Rentekammer indsent beediget Syns Forretning af 26 July 1793 ved Eremitagen ladet til vores Tienste opføre i Jægersborg Dyrehauge en Bygning til Oplag af 50 a 55 Læs Høe, og den ham forhen tilligemed Eremitagen tilsagde Strækning af 5 Tønder Land paa nye er bleven opmaalt og afsat efter hosfølgende af Landinspectør Unsgaard derover i indeværende Aar forfattede Kort, saa have vi paa foranførte Vilkaar ved dette vort aabne Brev allernaadigst villet skiøde og afhænde saa som vi og herved fra os og vore Arve-Successorer i Regieringen til bemt. Hr. Kammerherre Grev Ranzow og hans Arvinger skiøder og afhænder forbemeldte Jagtslot Eremitagen samt Stalden af Eremitagens os forbeholdne neben Bygninger, og et Stk. Jord af 5 Tønder Lands Størrelse eller 70000 Qvadrat Alen tilligemed derpaa værende Skov og Vandings Stæd, saaledes som samme findes opmaalt og afsadt paa det ommeldte Kort til Arv og Eyendom frie for hver Mands Tiltale — om derpaa

med Rette kunde have noget at sige, dog os og vore Arve Successorer i Regieringen, vores Souverainitet, alle Kongelige Regalier og Høyheder samt Jagten og den bestemte Reluctions Rett med videre uforkrænket og aldeles forbeholden. Forbydende alle og enhver herimod eftersom foreskrevet staaer at hindre eller i nogen Maade Forfang at gjøre, under vor Hyldest og Naade.

Givet i vor Kongelige Residence Stad
Kiøbenhavn den 16. April 1794.

Christian R

(L. S. R.)

Reventlow Høi Kolbiørnsen/
Korfitzen.

Vi lærer af dette Dokument, at Eremitagens Dødsdom allerede var fældet d. 7. April 1790, da det lykkes Grev Rantzow at redde det ved at faa udvirket en ny Resolution af 27. Aug. samme Aar, hvorefter han køber Slottet af Kongen og faar sig tillagt 5 Tønder Land tildels skovklædt Jord.

Iøvrigt fremgaar det af Skødet, at der har været nogle tilliggende, saakaldte "neben Bygninger" ved Slottet, hvilke formentlig er nedrevne, og de 5 Tønder Land er formentlig det skovbevoksede Parti, der strækker sig umiddelbart fra Slottet nordøst for dette, hvor der i min Ungdom endnu var Borde og Bænke til Brug for Skovgæster, der fra Eremitagens Køkken i Kælderregionen af Slottet betjentes med Vand paa Maskine til The eller Kaffe eller med Øl, Sodavand, Smørrebrød og Kager o. s. v. — Øst for denne Skovstrækning findes endnu det Vandingssted, som omtales i Skødet. — Tillige hører formentlig det umiddelbart Øst for Slottet hørende Stykke Slette under de 5 Tdr. Land.

Hvad der kan have været Aarsagen eller Anledningen til Beslutningen om at afhænde Slottet, staaer mig ikke klart. Selvfølgelig har den sindsyge Chr. d. VII^{de} ikke selv haft nogen Del i denne Afgørelse uden den at give sin Underskrift, hvilken som bekendt ikke var vanskelig at opnaa, og at hans Søn, Kronprinsen allerede paa dette Tidspunkt skulde have memoreret sit senere saa berømte: "Nu ville vi alle spare", er dog næppe rimeligt. Formentlig har Slottet tiltrængt en betydelig Istandsættelse, som Rentekammeret ikke har ment, at

der var Raad til, og derfor har det forelagt Regeringen et Forslag til Afhændelse. — Brandassurancen paa Slotsbygningen var 11050 Rdl., en dengang betydelig Sum Penge.

Grev Rantzow optog et Laan i 1ste Prioritet i Erimitagten, hvilket fremgaar af et Pantebrev af 11. Okt. 1794 (tinglæst samme Dag) til Laangiveren Hofbygmester I. Kirkerup paa 4000 Rdl. til 4°/_o, hvilket Laan formentlig er blevet anvendt til Reparationer, foretagne af Laantageren. Dette Laan blev indløst den 21. Okt. 1797 og udslettet af Pantebogen d. 12 Juli 1802.

Det ser altsa ud, som om Grev Rantzow i 1794 har faaet sat sin nyerhvervede Ejendom i nogenlunde god Stand, siden han havde ofret ca. 4000 Rdl. derpaa.

Men, hvorlænge var Adam i Paradiset?

Allerede i Foraaret 1795 er Greven blevet ked af sit nye Hjem, og han forsøger da paa at sælge det. Dette fremkalder imidlertid en Protest fra Kammeradvokat Schönheyder paa Embeds Vegne, hvilket fremgaar af følgende Udskrift af en Føgedforretning den 16. Maj 1795:

(Tinglæst 18. Maj 1795).

“Anno 1795 den 16de May blev paa Kongens Fogeds Contor, ifølge Hr. Kammeradvokat Schönheyders Requisition af Gaars Dato med vedfulgte 6 Stk. Bielage, som nu blev tagne ad notam, foretagen den Requirerede Forbuds Forretning, hvorved mødte Procurator Weydemann som tilkiendegav, at Hr. Advocat Vilster, efter at være bleven underrettet om at Forbud imod Eremitagens Bortsælgelse skulde skee, havde som Fuldmægtig for Hr. Grev Rantzow udi den af Greven angaaende hans formentlige Ret til Erimitagens Bortsælgelse ved Hoff- og Stadsretten anlagde Sag agnosceret paa Grevens Vegne, at Forbuddet skeer her, og at han i Grevens Sted eller paa hans Vegne modtager samme ligesaa fuldt som om det var ankyndt for Greven selv, og til den Ende havde Hr. Advocat Vilster lovet at hans Fuldmægtig Hr. Dons skulde møde her paa Kongens Fogeds Kontor for i hans Sted og paa hans Vegne at iagttage det fornødne. Da nu bemeldte Hr. Advocat Vilsters Fuldmægtig er mødt, saa begierede Procurator Weydemann at Requisitionen med Bielage, maatte for ham bekiendtgjøres,

hvornæst han tillige paastod det requirerede Forbud effectueret. Han paastod iøvrigt i Salarario for sin Umage med at requirere og bievaane Forretningen, samt besørge den Tinglyst — 8 Rdl. — Efter at Hr. Dons havde giort sig Requisitionen med Bielage bekjendt, erklærede han, at Hr. Procurator Weydemanns Tilfødte forholdt sig rigtig samt at Advocat Vilster paa Grev Rantzows Vegne, var villig til, nu ved Comparenten at modtage Forbuddet uden nogen Exeption i Henseende til Formaliteten, eller sammes Forfølgelse ved Hoff- og Stadsretten, men i Henseende til Følgerne af samme, forbeholdt han Hr. Grevens Ret og Paa-Anke i alle mulige Maader. Hvad Omkostningerne herved angaae, da formenter han ved endelig Dom at faa bestemt, at disse er og bliver Greven uvedkommende, hvorfor han exciperede Greven fra Ansvar derfor. Retten, ifølge Requisitionen og den af Procurator Weydemann paa samme Advocat Schönheyders Vegne nedlagde Paastand ankyndte for Højesteretsadvocat Vilsters Fuldmægtig Hr. Dons paa Hr. Grev Rantzows Vegne, Rettens virkelige Forbud imod at Grev Rantzow sælger eller afhænder Jagslottet Ereuitagen i Dyrehaugen, saalænge den om saadan Afhændelse nu rejste Sag ikke endelig er paakendt, dog under Forbeholdenhed af enhvers lovlige Ret uforkrænket i alle Tilfælde. — Hr. Weydemann begierede Forretningen sluttet og in Forma beskrevet samt desuden 2 Udskrifter af Protokollen til Tinglysning her ved Hof- og Stadsretten og ved Kiøbenhavns Amts Birketing. Hvorefter Forretningen blev sluttet under forhen meldte Reservation.

Actum ut supra.

Feddersen. Weydeman. Dons. A. Rohde.”

Dommen faldt først en 4—5 Maaneder efter og gav Greven Ret til at sælge Eremitagen, hvilket fremgaar af følgende Extract af Københavns Hof- og Statsretsprotokol, som er læst den 19. Okt. 1795.

“Anno 1795 den 12. Oct. blev udi denne Sag, saaledes kendt for Ret; Det den 16. May sidstleden imod Bortsælgelsen af Lyst-Slottet Eremitagen i Jægersborg Dyrehage med Tilliggende giorte Forbud bør uefterretteligt at være, hvorimod Hovedcitanten Kammerherre og Hofjægermester Hr. Christian

Friderich Ernst Greve af Rantzow bør være berettiget til i Overensstemmelse med det ham den 15. April 1794 meddeelte Kongelige Skiøde paa lovlig Maade at afhænde bemeldte sin Eyendom som han bedst veed, vil og kan, dog Kongens Reduction Rett uforkrænket. Endelig bør Hovedcitanten for Kammeradvocatens Tiltale i denne Sag fri at være. Processens Omkostninger ophæves.”

Grev Rantzow havde altsaa nu fri Bane til at udbyde Eremitagen til Salg, men Kongen maa have gjort sin Reluktionsret gældende, for den 11. Sept. 1797 underskriver Greven nedenstaaende Paategning paa Skødet, som Anno 1797 den 25. September er sendt til Udslettelse:

“I Anledning af den høykongl. Amtskamers Skrivelse af 24. Juni d. A., frafaldes hermed alle de mig efter dette Skiøde til Lystslottet Eremitagen og tilliggende overdragne Rettigheder, imod at erholde udbetalt de mig ved Kongl. Resolution af 10. Maii og 21. Juni sidstl. tilstaaede 4000 Rdl., skriver fiire Tusende Rdl. D. C., samt desuden at nyde 200 Rdl. aarlig saalænge indtil den mig tillagte frie Bolig i Jægersborg igien kan indrømes mig. Ligeledes ekstraderes paa foranførte Vilkaar nærværende Skiøde til udslettelse af Skiøde-Protokollen, naar saadant af det Kongl. Rentekammer maatte forlanges uden at dertil behøves videre Indvarsling.

Kiøbenhavn den 11. Sept. 1797.

Chr. F. E. Gr. Rantzow.”

Af den Oplysning i sidstanførte Dokument, at Grev Rantzow fik tillagt sig et aarligt Beløb paa 200 Rdl. i Boliggodtgørelse, indtil han kunde flytte ind igen i den ham tillagte Fribolig paa Jægersborg, synes det at fremgaa, at Greven virkelig har benyttet Slottet som Bopæl. Hvorlænge, kan ikke bestemt afgøres, ligesaalidt som, hvad Aarsagen kan have været til, at han ikke vedblivende har ønsket at bebo det. Man kan jo antage, at den isolerede Beliggenhed — navnlig om Vinteren — har været ubekvem for ham eller hans Husstand, eller at Skylden har været en mangelfuld Opvarmning. Slottet var jo i Virkeligheden kun et Jagtslot, der maaske slet ikke saa godt egnede sig til Beboelse, om end Frederik den 7^{ende} oftere i kortere eller længere Tid vides at have beboet

det. Saaledes vides det, at Spørgsmaalet om Tronfølgen blev afgjort her, skøndt den daværende Arveprins Ferdinand nægtede sin Underskrift og kun mødte paa Slottet efter en udtrykkelig kongelig Befaling, som han som General ikke kunde sidde overhørig overfor sin Krigsherre, Kongen.

Han var jo som Broder til Christian den 8^{ende} nærmeste Tronarving og vægrede sig ved at aflægge sig sin Arveret, hvorfor han faldt i Unaade og ikke kunde møde ved Hoffet et helt Aar.

Siden de ovenfor omtalte 3 Aar fra 1794—1797 er der mig bekendt ikke gjort Anløb paa Eremitagen som kongelig eller statslig Domæne.

Minderuner II.

(Fortsat).

Af Kredslæge *Johan Lemche.*

En af de første Dage i Februar 1892 mødte jeg paa Lyngby Hovedgade Kaptain Nørgaard fra Bleggaarden. Han modtog mig med Udbrudet: "Tillykke med Forlovelsen, Doktor". Og saa føjede han til: "De er den klogeste unge Mand i Lyngby".

Jeg takkede ham naturligvis baade for Lykønskningen og Komplimenten, men spurgte ham saa, hvorfor jeg da egentlig var saa klog, hvortil han svarede: "Jo, for De har taget den klogeste unge Pige i hele Byen". Det blev jeg naturligvis glad ved at høre og følte mig ikke saa lidt stolt de første Par Dage. Men saa kom jeg til at tænke lidt nærmere over, at han havde sagt, hun var den *klogeste* unge Pige, og saa var det vist bedst, mente jeg, at være lidt forsigtig, og saa lod jeg Stoltheden fare og holdt mig til Glæden.

Dette indtraf nu samtidig med, at jeg for 1½ Aar blev knyttet som Kandidat til det kgl. Frederiks Hospitals to kirurgiske og to medicinske Afdelinger, og jeg var derfor ikke saa meget i Lyngby i den Tid og deltog ikke videre i Byens Liv. Saaledes var jeg ikke med til at stifte Lyngby Grundejerforening, som blev stiftet i denne Tid paa Foranledning af Murermester Henriksen, en ny Mand, som var kommet hertil og havde bygget en solid Villa paa Parcellen Nr. 9, Baune Allé. Men saa snart jeg atter den 19. Juli 1893 havde taget fast Ophold paa min Hustrus Familieejendom, Vilhelminelyst, nuværende Nr. 4 paa Høstvej, meldte jeg mig ind i Grundejerforeningen som Repræsentant for Ejerne af nævnte Ejendom, og det varede ikke mange Aar, før jeg kom ind i Bestyrelsen (1902) og blev dens Formand (1904), indtil jeg den 1. Januar 1907 kom

ind i Lyngby Sogneraad. Da Grundejerforeningen egentlig var stiftet med det Formaal i alt Fald til Dels at være en Spore paa Sogneraadet, mente jeg ikke, det vilde være foreneligt med mit Hverv som Sogneraadsmlem at staa som Formand i denne — om jeg saa maa sige — Oppositionsforening.

I disse 5 Aar søgte vi paa forskellig Maade at bringe lidt Liv i Byen, hvis Beboere egentlig ikke havde meget med hverandre at gøre i selskabelig Henseende. Ja, der var jo nok den gamle "borgelige Forening", som een Gang om Aaret samlede sine Medlemmer til et Julebal, og der var "Propforeningen", som egentlig var dannet som en Slags gensidig Sygeforsikring indenfor en ret sluttet Kreds, men noget stærkt Samkvem mellem de forskellige Samfundsklasser fandtes ikke. Vi begyndte da at foranstalte maanedlige Foredragsaftener, hvor vi mest tyede til velvillig Assistance. Det første blev holdt af Pastor, Dr. phil. Holger Rørdam med Skildringer fra "det gamle Lyngby", mest af topografisk Natur. Et andet af Proprietær E. Piper, der var Sogneraadformand, — saa vidt jeg husker, drejede det sig om Byens og Sognets kommunale Forhold. Et tredie af Professor Oscar Ellinger (med Lysbilleder) og saa fremdeles: Meyer-Benedixen, Jørgen Arnholdt og mange flere, og ved Juletid foranstaltede vi ved min Hustrus og hendes Søsters, Fru Asta Iversens, og hendes Mands Hjælp nogle smukke Tableauer, hvor Byens mindste Ungdom var udklædt som Foraarsblomster: Vintergæk, Eranthis, Zillaer, Convaller o. s. v., der lidt efter lidt under Fremsigelsen af en versificeret Tekst af Skolebestyrer Michael Iversen dukkede op fra Gulvet, hvor de havde ligget under et vinterligt Tæppe, medens det gamle Aars graa Skikkelse vandrede bort, og det straalende nye Aar traadte frem paa Scenens Baggrund i Form af en skøn, pragtfuldt klædt ung Pige. Det hele tog sig smukt ud og gjorde megen Lykke.

En anden Aften var arrangeret som en tysk "Bierabend", hvor der serveredes "Eisbein mit Sauerkraut" og tysk Øl, og hvor mine Brødre og jeg sang Kvartetter til Underholdning. Ogsaa den Aften havde skaffet fuldt Hus, saa Gæsterne, der sad ved forud bestilte Smaaborde, fyldte hele Hotel Rustenborgs store Sal og noget af det tilstødende Værelse.

Ved disse og lignende Fester fik vi Medlemstallet bragt op

fra ca. 60 til vistnok over 200, og det gav jo et ret solidt Rygstød for videre Foretagender. Af Planer, vi syslede med, kan jeg nævne een, som gik ud paa at føre en Viadukt under Jernbanelinien fra Sorgenfri Sidevej til den vestlige Side af Jernbanevolden og i Foden af dennes vestlige Side at danne en Sti, der kunne bringe lysthavende ad denne Vej over til Prinsessestien. Jernbaneledelsens Tilladelse hertil var givet, men saa blev jeg Medlem af Sogneraadet, og Sagen faldt hen,

Kredslæge Lemches Bolig (set fra Haven).

indtil den optoges af Sogneraadet under Wilmanns Regimen i 1920 og gennemførtes paa en langt bedre Maade, end Grundejerforeningen kunde have gennemført den. Men Grundejerforeningen havde dog sin Andel i dette saa vellykkede og vel udførte Projekt. Da jeg nemlig atter var bleven Formand for Grundejerforeningen i 1918 i Anledning af dens 25-aarige Jubilæum, fik jeg Proprietær Agier, som dengang var Brændselshandler i Lyngby, til at skænke Foreningen det Stykke Jord, som ved Fæstningskanalen var afskaaret fra hans øvrige Ejendom Vest for Jernbanelinien, men som laa saa uheldigt, at han ingen Gavn kunde have deraf. Det blev vist kun brugt til at overvintre Dampbaadenes Slæbebaade. Derefter gik jeg til Sogne-

raadets Kontorchef Rydahl og tilbød paa Grundejerforeningens Vegne Kommunen Jordstykket, saaledes at det af denne kunde anvendes i Forbindelse med "Søpromenaden". —

Det paahvilede jo enhver Læge ved Aarets Slutning at indsende Beretning igennem Embedslægen til Sundhedskollegiet om de hygiejniske Forhold paa deres Arbejdsplads, og som Følge af denne Pligt indsendte jeg en Aarsberetning i 1895, som paatalte forskellige hygiejniske Ulæmpes og blandt andet en Klage over Fæstningskanalen gennem Lyngby By Vest for Hovedgaden. Sagen var, at der den afvigte Sommer i en særlig varm Periode var udbredt en meget stærk Stank over hele Byen, som formentes — vistnok med Rette — at stamme fra Fæstningskanalen, til hvilken der i de Aar efter dens Anlæggelse i 1887 var ført en Del af Naboejendommenes Kloakker. Dette Forhold, mente jeg, burde ændres, saaledes at Kanalen frigjordes for disse Tilløb.

Det vilde være Synd at sige, at Myndighederne ikke tog Hensyn til denne Klage. Først blev Embedslægen, Distriktslæge Dr. med. Ditlevsen i høj Grad alarmeret. Han indsendte Sagen til Fysikus og fra denne gik den til Sundhedskollegiet, Justitsministeriet, Krigsministeriet, hvorunder Fæstningskanalen sorterede — ja saagar Politiet blev indblandet i Sagen, og saa gik det hele Vejen tilbage igen, indtil den havnede hos mig efter 2 Aars — to Aars — Forløb med den Besked, at det var meget værre i den Øst for Hovedgaden liggende Del af Fæstningskanalen, og dermed var Energien udtømt, og der blev ikke gjort mere ved den Sag, før jeg i Juni 1901 blev Formand for Sundhedskommissionen. Saa lykkedes det efterhaanden at faa Kloakledningerne samlede til Hovedledninger i Hovedgaden, og efterhaanden bedredes Forholdene. Nu giver Kanalen aldrig Anledning til Klager i den Retning.

I Sommeren 1896 var der her til Lyngby og Omegn — vistnok paa Højskoleforstander Kaptain Jørgen la Cours Initiativ — indbudt en stor Mængde Sønderjyder, Mænd og Kvinder. Festerne varede i flere Dage, og Sønderjyderne indlogeredes hos Egnens Beboere baade i Gentofte, Lyngby og Søllerød Sogne. Komitéens Formand var naturligvis Kaptain la Cour, og blandt andre var vistnok Proprietær E. Piper som Sogneraadets Formand, Sognepræsten, Pastor Holger Rørdam o. s. v., foruden at

ogsaa jeg var Medlem af Komitèen, hvad der havde til Følge, at jeg maatte overtage Ledelsen ved den afsluttende Fest i „Norske Skov“, fordi Kaptainen var blevet saa hæs som en Ravn, saa han umulig kunde lede et Møde. Han havde nu ogsaa i de foregaaende Dage brugt sig godt og navnlig holdt en stor, timelang Tale i den gamle Kongsgaard ved Dalby i Skaane. Thi ogsaa til Lund og Dalby strakte Festlighederne sig.

En anden Dag var helliget en Skovtur til „den slesvigske Sten“ i Dyrehaven. Og her var det underhaanden — men ganske uofficielt — ordnet saaledes, at Dronning Louise paa et bestemt aftalt Tidspunkt passerede Eremitagen i aaben Landauer, saa Sønderjyderne fik Lejlighed til at hylde Danmarks Dronning. Man maatte jo i de Tider være meget forsigtig med at vise offentlig Sympati for Sønderjyder fra den danske Regerings Side. Og utvivlsomt vilde det være gaaet ud over Sønderjyderne selv, hvis det kunde paavises, at der var ydet dem nogen Sympati fra offentlig Side. Saa vidt jeg husker, fik Førerne for Toget det ogsaa senere at mærke, da de kom hjem.

„Sorgenfri Slot“ sov i de Aar sin Tornerosesøvn. Selve Slottet var jo ikke blevet anvendt til Beboelse siden Enkedronning Caroline Amalies Død i 1881, og det var heller ikke blevet anvendt til andet med Undtagelse af nogle Dage en Sommer i Slutningen af Firserne, hvor min senere Hustrus Moder, Fru Betsy Frisch, født Mourier, fra „Vilhelminelyst“ i Lyngby Bondeby, havde erhvervet Ministeriets Tilladelse til at benytte Slottet og hele dets Territorium ved en storstilet Todages Bazar til Fordel for Indsamlingen til Forsvaret — med andre Ord: en Forsvarsfest i Lighed med den, der foranstaltedes i Kongens Have i København.

Man vil forstaa, at jeg er berettiget til at kalde denne Fest storstilet, for ikke nok med, at Staten stillede selve Slottet og Parken — hvorover der jo ellers hægedes, som over alle de kongelige Slotte dengang, med pinlig Omhu — til Disposition, men der udlaantes ogsaa Militærdragter, Kanoner og andre Vaaben, ja selve Militæret i Form af militære Baadsmænd, til Brug for en Del krigshistoriske Tableauer paa Hotel Lyngby, hvortil Skolebestyrer Hartvig Frisch havde skrevet en Del smukke stemningsfulde Digte, som han læste op, et til hvert Tableau. De gjorde megen Lykke.

Paa Mølleaaen gennem Sorgenfri Skov var der indrettet "Gondolfart", som varetoges af Byens unge Piger. Dette gik godt om Dagen, men, naar Mørket faldt paa — har min Hustru fortalt mig — var det trods Faklerne langs Aaen ikke saa nemt for de unge Piger at væрге sig for Tilmærnelser af det unge, glade København, og saa bandt de Baadene og forsvandt op til Dansen i Slottets Havesal til selve Gardens Musik.

Samtidig havde Gyrithe Frisch skrevet et nationalt Skuespil: "Klavs Thøgersen og hans Døtre" med indlagte Sange af danske Folkemelodier, og dette opførtes ogsaa to Aftener paa Hotel Lyngbys Scene. Skolebestyrer Frisch spillede "Klavs Thøgersen" og hans 3 Døtre havde alle en Rolle i Stykket; den yngste, Asta, senere gift med Lektor Michael Iversen, havde Hovedrollen som "Klavs Thøgersen"s yngste Datter, hvilken tilfaldt de fleste af de kendte, rørende Folkesange, og hun, der var i Besiddelse af ikke ringe Skuespillertalent, udførte disse saaledes, at det blev en stormende Succes begge Aftener. Folk fra hele Omegnen og fra Hovedstaden strømmede til for at høre og se hende. Gyrithe spillede en lidt ældre, stiv, engelsk Miss, og en tredie Datter (den ældste), Vibeke, gift Salicath, spillede "Klavs Thøgersen"s ældste Datter. Stykket gjorde, som sagt, megen Lykke, og hele Forsvarsfesten var overmaade vellykket og indbragte en god Sum til Forsvaret.

Det var en Selvfølge, at Hjemmet paa "Vilhelminelyst" i de Dage stod paa den anden Ende, idet der maatte overnattes en Mængde af de agerende baade der og rundt om i Byen hos intessererede Medborgere. Men alle, der var med til Festen, var enige om, at en saadan Fest havde det dengang lille Lyngby ikke set Mage til.

Men — som ovenfor sagt — ellers til daglig laa Slottet hen i sin Tornerosetilstand. Kun Udenomsbygningerne var beboet af forskellige Lejere. I Hofdameboligen havde Slotsforvalteren Rostrup, den gamle Hestgarde-Stabssergeant, med sin Familie sit Paulun, og i de ved Opkørselen til Slottet liggende Bygninger boede forskellige til forskellige Tider, saaledes over Staldbygningen i lange Tider Enkedronningens gamle Lakaj, Hansen, som jeg i mine Drengaar havde set spille Kegler paa den udenfor Indhegningen til Slottet mod Landevejen lig-

gende Keglebane med sine Medtjenere ved Hoffet. Endvidere Enkefru Voss, Enke efter Professor, Tandlæge Voss, og hendes Søster samt hendes to Børn. Hun stammede ned fra Grosserer Müffelmann, der ejede Fuglsang ved Prinsessestien til sin Død, hvor hans mest bekendte Datter, Alvida Müffelmann, blev født i Juli 1810. En Sommer boede Departementschef Nørgaard der, med hvem jeg sammen med hans Datter spillede Tennis paa Pladsen mellem Slottet og Staldbygningen.

Den anden Plads (Syd for Opkørselen til Slottet) mellem Hofdameboligen og den vestlige Domestikbygning Syd for Stalden, kaldet "Enkedronningens Æblehave", var af de mange sommerbesøgende bekendt for sine smukke Paafugle, der uafslædelig, naar man forsøgte at nærme sig dem, kaldte paa "Søren". Saadan lød deres Skrig.

En Overgang under Provisorierne havde ogsaa Gendamerikorpsset sit Tilhold i disse Lokalteter, indtil Korpsset ved Forliget i 1894 gik i sin Mor igen. —

Men nu nærmer Tiden sig, hvor "Tornerose" skulde vækkes, og Prinsen, som vækkede hende, blev vor afdøde Konge, — dengang kaldet slet og ret: "Prins Christian".

Der fortaltes, — maaske er det sandt, og troligt er det i alt Fald — at, da Enkedronningen laa paa sit Dødsleje i sin Bolig paa Amalienborg, fik hun en Afskedsvisit af Prins Christian, som dengang var ca. 11 Aar. Hun udtalte overfor ham, at hun var saa bedrøvet over ikke mere at skulle bo paa "Sorgenfri", og over, at hun ikke troede, at nogen af de kongelige Personer vilde benytte det smukke og hyggelige lille Slot. Saa skal Prins Christian have lovet hende, at, naar han engang blev gift, vilde han flytte til "Sorgenfri".

Legenden — hvis det er en saadan — er smuk, men, hvad enten den er sand eller ej, saa har "Prinsen" holdt sit Løfte, thi den første Dag, han kom her til Landet med sin unge Brud, den 26. Maj 1898, flyttede han ind paa "Sorgenfri".

Dette kunde naturligvis ikke gaa af uden en Festlighed fra Byens Side, og der havde da ogsaa i god Tid dannet sig en Komité, der skulde arrangere Modtagelsen. Den bestod blandt andre af følgende Herrer — (om Damer var der naturligvis dengang ikke Tale) —: Sognepræsten, Dr. phil. Holger Rørdam,

Sogneraadsformanden, Proprietær E. Piper, Grev Trampe, daværende Justitsraad (senere Etatsraad) Christoffer Lembcke og nogle flere, som jeg ikke erindrer.

Der blev rejst en Æreport ud for Begyndelsen af Sorgenfri Skov ud for Hotel Lyngbys Rejsestald, og dér samledes saa hele Byen under Klokkedimning til Modtagelse af Prinseparret.

Naturligvis var Politiet der for at holde Orden med selve Politimesteren, den statelige, sirlige, alvorlige Birkedommer Oldenborg (senere Overpræsident i København), i Spidsen, iført Havelock og Paraply paa Grund af en tidligere paa Dagen truende Regn, som dog heldigvis udeblev. Men Paraplyen kom dog til Anvendelse under en temmelig burlesk Scene:

Paa den aabne Plads, som Landevejen dannede foran Æreporten, opførte nemlig et Hundepar et ikke helt anstændigt Forspil til selve Festmodtagelsen. Publikum vidste ikke rigtig, hvorledes man skulde stille sig til en saadan Episode. Nogle vendte sig bort med alle Tegn paa Forargelse; andre kunde kun med Vanskelighed tilbageholde et Smil, indtil Politimesteren følte Situationen saa kritisk, at han gjorde et ret kraftigt Anfald paa Hundene med sin Paraply. Men dette faldt ret uheldigt ud, thi Hunhunnen vendte sig bjæffende mod den uønskede Angriber, og Politimesteren maatte retirere for dette uventede Angreb. Men derved blev Situationen saa komisk, at Stemningen udløstes i et mægtigt Grin fra Publikums Side, og derved var Spændingen udløst, og Situationen reddet.

Kort efter dette lille improviserede Intermezzo fandt Indtoget Sted. Det indledtes med, at Prinsens Adjudant og fremtidige Hofchef, Premierløjtnant Vilhelm Jensen eller Vilhelm Lewald, som hans Navn blev ændret til, sammen med Prinseparrets Livlæge, den nylig udnævnte Professor Vilhelm Benzon, kom kørende i aaben Landauer og naturligvis kørte udenom Æreporten.

Straks efter kom Prinseparret — ligeledes i aaben Landauer — under stadig Klokkedimen fra Lyngby gamle Kirketaarn. Vognen standsede foran Æreporten, og Grev Trampes lille Datter overrakte Prinsesse Alexandrine en smuk Buket, medens Sognepræsten, Pastor Holger Rørdam, traadte hen til Vognen og bragte Prinseparret en hjertelig Velkomsthilsen paa Byens Vegne, idet han gjorde opmærksom paa, at paa det Sted, hvor

Modtagelsen fandt Sted, stod i gamle Dage den saakaldte "Kongeport", som skilte Byen fra Slottets Domæner.

Da Præsten sluttede, rejste Prinsen sig op i Vognen og bragte paa sin og sin unge Hustrus Vegne en Tak for den smukke Modtagelse og med Ønsket om et godt Naboforhold med Byen, idet han erindrede om det smukke Forhold, der altid havde bestaaet mellem Slottet og Byen i Enkedronning Caroline Amalies Dage, og idet han gjorde opmærksom paa den Symbolik, der kunde ligge i, at Forbogstaverne C og A i Enkedronningens Navne gik igen i hans eget og hans Hustrus Navne.

Et Par Dage efter modtog jeg til min store Forbavselse en Indbydelse "Efter Befaling" til Taffel hos Prinseparret. Det var ikke saa underligt, at jeg blev forbavset, for jeg havde absolut intet haft med Festarrangementet at gøre, og den Tanke opstod hos mig og flere, at der maatte være sket en Forveksling mellem mig og Dyrebeskytteren, Justitsraad Christoffer Lembcke, som jo var Medlem af Festkomiteén. Imidlertid viste det sig dog ikke at være en Fejltagelse, da jeg Dagen efter blev kaldt som Læge til en af Prinsessens Kammerjomfruer, som havde faaet en Byld i Halsen, som jeg opererede, mens Prinsessen selv assisterede ved at holde Patientens Hoved fast. Det havde altsaa ikke været en Fejltagelse, at jeg havde faaet Tilsigelse til Taffet, for det havde været Mening, at jeg skulde knyttes som Læge ved Hoffet, mens det opholdt sig paa "Sorgenfri", og det blev jeg altsaa og har i Aar været det i 49 Aar.

Til Modtagelsen knyttede der sig en lille pudsig Historie: Festkomiteén havde ønsket at modtage Prinseparret med en Sang og havde i den Anledning henvendt sig til Digteren, Dr. phil. Sophus Schandorph, som dengang boede her i Lyngby, og han var ogsaa meget elskværdigt gaaet ind paa at skrive en saadan, skønt man vel ellers ikke var vant til at se ham slaa Harpen for "Majestæten". Han skrev saa en smuk lille Sang med Overskrift: "Det hvide Slot", som i passende Vendinger anbefalede den unge Prins, naar han engang blev Konge, at lytte til Folkets Røst o. s. v. Men disse velmente Raad fandt ikke Naade for den bedagede Festkomitè's Øjne, og Sangen blev ikke anvendt. Men "Politiken" sikrede sig den kasserede Sang, og nogle Dage efter kunde den læses i Bladet. Jeg tror ikke, Prinsen vilde have taget Schandorph det ilde op, at han havde

talt lidt frimodigt til ham i Anledning af hans Indtog her. I alt Fald har hans senere Kongegerning jo vist, at han fulgte den samme Linie, som Schandorph havde anvist ham i sit Digt.

Nogle Uger efter disse Begivenheder kom Hofchefen, Adjudant Lewald, — som iøvrigt var min gode Ven fra Barndommen — ned til mig med Anmodning fra Prinsen om Tilladelse til at lade en lille Sejlbaad med Latinersejl ligge ved min Baadebro i Fæstningskanalen, indtil der kunde blive indrettet et passende Skur til den ved "Lille Lyngby Sø". Dette gav Anledning til, at saavel Prinsen som Prinsessen færdedes gennem vor Have, hvor Græsplænerne ofte benyttedes til at tørre og sole Sejlene, naar de var blevet vaade. Indgangen til Haven gik sædvanligvis gennem Gaarden, hvor der af og til var ophængt en Del Vasketøj, som Gæsterne saa maatte se at bane sig Vej igennem. En Dag — min ældste Datters Fødselsdag — var der en Del af hendes Legekammerater forsamlede paa Plænen, og Prinsen præsenterede da spøgefuldt for Adjudanten: "Alle Dr. Lemches Børn". Jeg gik ind paa Spøgen og svarede: "Ja, men med forskellige Koner".

Til Hjælp med Baade og Sejladsen havde Prinsen en lidt ældre Sømand, den trofaste Mau, der i lange Tider tog sig af Sejladsen — ogsaa, da Prinsen fik større Fartøjer, der blev oplagt i Taarbæk Havn. Men Prinsen var selv meget interesseret i Sejlsporten, tog Sætteskippereksamen og deltog personlig i mange Kapsejladser, indtil han blev "Kaptain" paa en større Skude, hans elskede "Danmark". Saa mindskedes Sejturene noget, og Kongeskibet "Dannebrog" blev Midlet til at føre ham rundt i det ganske Land. —

De gamle Huse paa Smedebakken.

Af Gyrithe Lemche.

Mel.: Ved Vintertid, naar Skoven staar.

En Landevej ved Kirkemur,
en Gaard ved Foden af en Bakke;
en grønklædt Aas fra gammel Ur
med dybe Skaar af Bondens Hakke —
saa toner tyst af Minders Gem
de svundne Dages Lyngby frem
med Borgerhus og Bondehjem,
med Gadekær og Korn i Stakke.

Fra Bakkens Top lød Klang af Staal,
naar Smeden svang sin tunge Hammer,
og Bondens Hest fik Jernskosaal
befæstet trindt med stærke Klammer.
Men Bakken bær endnu sit Navn
fra den Gang Smediens muntre Bavn
laa lysende i Mørkets Favn
med Skær af Esseildens Flammer.

Paa Skrænten laa Gesandters Hus*)
 imellem Bondeby og Kirke,
 Karethers Hjul i Vejens Grus
 ad Bakken hørtes festlig knirke.
 Men foran, under Tag af Tegl,
 med Frontegavlén høj og stejl
 og Blink af grønne Ruders Spejl,
 laa Brunborgs**) skønne Byggevirke.

Og nedenfor i Ydmyghed
 Bleggaarden bredte ud sin Hygge,
 Kastanietræets Krone bred
 indbød til Hvile i sin Skygge.
 Naar Aftenbedeslaget lød,
 da flammed Muren festlig rød
 med Sommerrosens Purpurglød
 henover Væg og Tagerygge.

Men Tiden drejer støt sin Kværn
 og maler Aar og Døgn og Timer,
 og Troskab yder intet Værn,
 naar Skæbnestundens Klokke kimer;
 Tekstilens vilde Sejrshyl
 har sprængt vor Bondebys Idyl,
 og Smedebakken gaar som Fyld
 ned i Kanalens vaade Stimer.

Men sank en Fortid her i Grus
 med slukket Blik og brudte Arme,
 jeg tror, at Minders sagte Sus
 kan tale, selv hvor Drivhjul larme;
 jeg tror, naar Skumring lister frem,
 da stiger op af Taagers Gem
 de gamle Bakkehuse-Hjem
 med tændte Lys bag Rudekarme.

*) Det af Folketingsmand Wilmann i mange Aar beboede Hus ejedes af de engelske Gesandter fra 1747—71.

**) Det oprindelige Navn paa Familien Lindbergs Hus paa Smedebakken, opført ca. 1728.

Ved Indvielsen af Raadhuset i Kongens Lyngby.

Af *Gyrithe Lemche.*

Mel.: Vi elsker vort Land . . .

Vi elsker vor By, som vi tog den i Arv
med dens Agre og Enge i Ring om en Kirke,
vi har værnet dens Minder og fremmet dens Tarv,
vi har levet i Sporet af Fædrenes Virke
bag Hjulplov og Svingplov, som det kunde falde,
i Landsbyens klinede Huse og Stalde.
Den var Bøndernes By, den blev Borgernes By,
Kongens Lyngby den var, og den hed gennem Tiderne alle.

Vi elsker vor By ved den stemmede Strøm,
der, hvor Blank-Aalen stimer om Vandmøllens Sluse,
naar April sætter ind med sin daarende Drøm,
og de livsglade Aal fylder Møllerens Ruse.
Det fløjter i Ørholm, det svarer i Brede,
det hvisper fra gamle Fabrikker i Kæde
om Bedrifter i Skjul ved det skovlede Hjul,
medens Slægterne skifted og vandred i Sorg og i Glæde.

Vi elsker vor By, der, hvor Fursøens Fugl
 gennem Sekler med Budskab til Sundet er fløjet,
 og hvor Valdemarshornet i Skovenes Skjul
 under Sorgenfri-Jagter har tonet og spøget,
 hvor Winther har digtet, og Stuckenberg levet,
 hvor Elverhøjssagnet i Toner blev skrevet,*)
 hvor en gammel Bacchant**) sig et Aldersly fandt,
 og hvor Lyd af hans Latter i Digtingens Lyngby er vævet.

Vi elsker vor By, og vi bygger dens Hus,
 som en Vagtpost for Slægten i Storm og i Stille,
 og vi hører i Fortidens Evighedssus
 som en manende Røst om at kunne og ville.
 Saa højt tør vi bygge, som selv vi kan stige,
 er Loven og Grænsen for alt, som vil hige.
 Fæst da Kransen paa Tag, den er Fremtidens Flag,
 under det skal vi skabe et Lyngby, hvor alle er lige.

---

*) Kuhlau skrev Musikken til "Elverhøj" i Lyngby.

**) Sophus Schandorph.

Historisk-topografisk Selskab har tidligere udgivet:

V. Fraas: Skoleforhold i Lyngby-Taarbæk Kommune gennem Tiderne (1929). — (Pris 1 Kr.)

Lyngby-Bogen 1933, der bl. a. indeholder Bidrag af Gyrithe Lemche: Rundskue fra Kirkebakken 1810. — J. Rambøll: Frederiksdal omkring 1735. — C. V. Otterstrøm: Hulsø og de gamle Karpedamme. — (Pris 2½ Kr.)

— 1934, der bl. a. indeholder: Gyrithe Lemche: Den bernstorffske Vennekreds i Lyngby. — J. Rambøll: De Virum Bønder paa Kristian den Fjerdes Tid. — (Pris 2½ Kr.)

— 1935, bl. a.: J. A. C. Rastrup: Byggeforhold i Lyngby-Taarbæk Kommune efter 1870. — Johan Lemche: Under Sorgenfris Enemærker. — (Pris 2½ Kr.)

— 1937, bl. a.: A. C. Tandrup: By og Bol. — Johan Lemche: Lyngby By's Bondejord paa Udskiftningens Tid. Fra Udskiftningen af Lyngby Bondejord i Aaret 1777. — (Pris 2½ Kr.)

— 1939, C. M. Smidt: Kirkens Historie. — H. A. Rosendal: Kirkens Præster. — (Pris 2½ Kr.)

— 1941, W. Marstrand: Kongens Lyngby. — (Udsolgt.)

— 1945, A. C. Tandrup: Det kommunale Styre i Lyngby-Taarbæk Kommune 1842—1892. — (Pris 5 Kr.)

— 1946, bl. a.: J. A. C. Rastrup: Gyrithe Lemche. — Johan Lemche: »Minderuncr«. — Georg Lehwald, Ulrikkenborg: Spredte Erindringer fra min Ungdom. — H. V. Rygner: De gamle Gaarde i Lyngby. — Preben Wilmann: Johan Wilmann. — Johan Lemche: Omkring »Store Kro« i Kongens Lyngby. — (Pris 4 Kr.)

— 1948, P. V. Glob: Oldtidsminder i Kongens Lyngby og Dyrehaven (5 Kr.)

Sagregister til Lyngby-Bogen 1933—39. — (Pris 1 Kr.)

Kongens Lyngby, Billedhefte (1936). — (Pris 3 Kr.)

Dyrehaven. Fra Ismark til Naturpark (1938). — (Pris 3 Kr.)

S. Kaulberg: Mølleaaen og dens Søer (1944). — (Pris 1 Kr.)

Hjemstavnsbog for Lyngby-Taarbæk Kommune. I. Del: Jens A. Weile: Overfladeformer og Jordbund. Planter og Dyr. (1944). — (Pris 2 Kr.)

Særtryk af Beskrivelse af Gentoftte, Lyngby og Søllerød Kirker. (Pris 2½ Kr.)

Endvidere er Selskabet i Besiddelse af et Antal af Dr. Ejler Nystrøms Bog »Lyngby Sogn i Fortid og Nutid«, som Medlemmerne kan købe for 9 Kr.

Selskabets Medlemmer kan ved Henvendelse paa Lyngby Bibliotek erholde ovennævnte Skrifter til de anførte Priser.